

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΠΕΤΡΟΣ ΦΩΤΕΙΝΟΣ . . . «Γιά τήν άξιοπρέπεια» (καινούργια και παλιά)
ΒΑΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ . . . «Έννεά φορές» (διήγημα)
ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ . . . «Σχόλια»
PAUL VALERY . . . «Τί ήσυχος είναι ό καιρός»
(πρόζα - μετάφραση ΤΑΚΗ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ)
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΘΕΜΕΛΗΣ . . . «Βουκολικό» (ΒΙΡΓΙΛΙΟΥ IV)
ΠΕΤΡΟΣ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ . . . «Παλιές αγάπες» (ΟΜΗΡΟΥ
'Ιλ. Α. στ. 493-611)
ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡ. ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ . . . «Ό μουγκός κι' ό ποιητής»
(σημειώματα)
ΚΩΣΤ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ . . . «Πηγές και όρια του πνευματικού κόσμου τής εποχής μας»
ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΗ . . . «Φατεπουρσικρι» (ποίημα)

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ: ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΥ «Στά Ίχνη του "Άγνωστου Θεού» - Γ. ΔΕΛΙΟΣ: ΘΑΝΑΣΗ ΠΕΤΣΑΛΗ «'Η ανθρώπινη περιπέτεια» - Β. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: ΑΓΓΕΛΟΥ ΤΕΡΖΑΚΗ «'Η Μενεξεδένια πολιτεία» - ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ «Τό τραγοϋδι τής αδελφής μου» - ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΚΑΣ: ΓΙΑΝΝΗ ΖΕΡΒΟΥ «Παραλλαγές και αντίφωνα» - Θ. ΠΙΕΡΙΔΗ «Ξέρουμε κι' έμείς να τραγουδάμε».

Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

ΒΑΣ. ΤΑΤΑΚΗΣ: ΓΙΩΡΓ. ΣΑΡΑΝΤΑΡΗ «Συμβολή σε μιá φιλοσοφία τής ύπαρξης».

Η ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΣ: «Ό Francois Mauriac και τό μυθιστόρημα».

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Π. ΦΟΡΜΟΖΗΣ: Κριτική τών Συναυλιών του Μηνός—Ρεσιτάλ ζεύγους ΛΥΚΟΥΔΗ—Ρεσιτάλ ΧΡ. ΔΕΛΛΑ.

ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΗ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΕΤΟΡΡΑΧΗΣ 31 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΗΛΕΦΩΝΟ 36-44

Συνδρομή ετήσια δρχ. 80

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Θανάση Πετούλη «Ανθρώπινη περιπέτεια» (μυθιστόρημα), 'Αθήνα - **Γιάννη Κ. Ζερβού** «Παραλλαγές και αντίφωνα» (ποιήματα). «Τριλογία Φωτός» (λυρικό δράμα) 'Αθήνα - **Στρατή Τσίρα** «Φελλάχοι» (ποιήματα) 'Αλεξάνδρεια - **Θ. Πιερίδη** «Ξέρουμε κ' έμεις να τραγουδάμε» (ποιήματα) **Καίρο** - **Φωτεινής Δελαμάγκα** «'Αλμπα» (στίχοι) 'Αθήνα - **Α. Ι. Μαρτάλη** «Ποιήματα Καίρο - Γ. Τσουκαλά «'Ελντοράντο» (ποιήματα) 'Αθήνα.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Νεοελληνικά γράμματα», (έβδομαδιαία έκδοση) 'Αθήνα - «'Αχαϊκά», (άρ. 3 Σεπτέμβριος) Πάτρα - «'Νέα Πνοή», (Νοέμβριος) Θεσσαλονίκη - «'Μήνες», (Νοέμβριος) Χίος - «'Ο φίλος των ξώων», (Νοέμβριος) 'Αθήνα - «'Εκπαιδευτικά Χρονικά», 'Οκτώβριος - Νοέμβριος) 'Αθήνα - «'Ελληνίς», (άφιερωμένο στη Ράλλου Γεωργαντά) - «'Αρῆρος», (Νοέμβριος) Νείπολις Κρήτης - «'Παιδαγωγική», (Νοέμβριος) 'Αθήνα - «'Ελληνική 'Επιθεώρηση», (Νοέμβριος) 'Αθήνα - «'Le Front Latin», (7 Rue Servan - toni) Paris.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «'Νέοι Καιροί», Πειραιά - «'Σημαία», Καθβάλλα - «'Ελευθερία», Λάρισα - «'Ερευνα», Αίγιον - «'Η Δράσις», 'Ηράκλειον - «'Εσπερινός Ταχυδρόμος», 'Ηράκλειον - «'Η φωνή του Αιγίου», Αίγιο - «'Πρόσδος», 'Αλυρούς.

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ.

ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΛΙΟΥ

«'ΣΤΑ ΙΧΝΗ ΤΟΥ ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΘΕΟΥ»,

Σελ. 210 δρχ 40

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΠΡΟΣΕΧΩΣ τὰ διηγήματα τοῦ κ.

ΑΔΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

«'ΗΡΩΪΚΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ»,

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «'ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΗΜΕΡΩΝ»,

ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

'Εβδομαδιαία φιλολογική - καλλιτεχνική

ἐπιστημονική ἐφημερίδα

Διευθυντής: ΔΗΜ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1937

ΤΕΥΧΟΣ 11 - 12

ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΗ

Για τις «Μακεδονικές 'Ημέρες» αρχίζει νέα περίοδος. Χρόνια δλόκληρα επέλαψε τὸ περιοδικὸ με τις δυσχέρειες, με τις αντιξοότητες κι' ακόμα πιὸ πολύ, με τὴν ἀδιαφορία. Πνευματικὰ φτωχὸ καὶ καχύποπτο τὸ περιβάλλον. 'Η καταδρομὴ συνεχῆς, οἱ συμπάθειες λίγες. 'Αλλ' οἱ συνεργάτες του ἔμειναν ἄκαμπτοι ἀπάνω στὴν ἐπαλξη... καὶ τώρα ἰδοῦ, ἔρχονται κι' ἄλλοι: εὐρύνεται ὁ κύκλος, ὀλοκληρώνεται ἡ προσπάθεια.

Οἱ «Μακεδονικές 'Ημέρες» ἐπέβαλαν τὴ Θεσσαλονίκη, σὰν πνευματικὸ κέντρο ἀξιόλογο.

Η ΕΠΑΡΧΙΑ

«'Ενας περίεργος ἀγῶνας συνεχίζεται. 'Η ἐπαρχία ξεσηκώθηκε γιὰ νὰ πολεμήσῃ τὴν πρωτεύουσα. Καὶ δύσθυμη ἢ πρωτεύουσα, ἐνοχλημένη, ζητεῖ νὰ κρατήσῃ τὰ πρωτεία της. 'Ομως δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐπαρχία, οὔτε πρωτεύουσα, σὸ ἐπίπεδο τοῦτο. 'Υπάρχει μόνον καλὸ ἢ κακὸ γράψιμο. Μὲ τὴ διαφορά, ὅτι στὴν ἐπαρχία ὁ λογοτέχνης εἶναι πιὸ ἀπομονωμένος, κινεῖται σ' ἓνα περιβάλλον πιὸ ἀχάριστο καὶ χρειάζεται ἓνα δυνατὸ ταμπεραμέντο γιὰ τὴν ἀντίσταση.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Τὰ «Νεοελληνικά Γράμματα» δημοσιεύουν, τὸν τελευταῖο καιρὸ συνεντεύξεις λογίων. Καὶ δίνεται σὲ πολλοὺς ἢ εὐκαιρία νὰ προσφέρουν τὸν ἑαυτὸ τους σὲ σμίκρυνση. Νὰ δώσουν τὴ μινιατοῦρα τους. Καὶ ν' ἀποδείξουν ὅτι φόντο πνευματικὸ δὲν ὑπάρχει. Μόνον ταχυδακτυλουργίες, κομπασμοὶ καὶ ἰδιοτροπίες δίχως σημασία.

«'Ενας τρόπος, γιὰ νὰ φαῖδρύνεται ὁ ἀναγνώστης...»

ΔΥΟ ΕΙΔΩΝ

«'Υπάρχουν δύο εἰδῶν συγγραφεῖς, ὅπως ὑπάρχουν δύο εἰδῶν δέντρα. Τὰ ἀειθαλῆ καὶ τὰ φυλλορροοῦντα. Τὰ φύλλα τῶν δευτέρων, ὅσα εἶναι νὰ πέσουν, θὰ πέσουν ὅπως δήποτε. Καὶ θὰ μείνουν τὰ κλαριά τους ἰσχνὰ καὶ γυμνά, τὰ κλαριά τους ἰ' ἀνεμοδαρμένα. 'Ετσι θὰ πέσῃ καὶ ἡ ψεύτικη φήμη ὀρισμένων συγγραφέων. Μὲ τὴ διαφορά, ὅτι δὲν θὰ ξαναῖδοῦν καινούργιαν ἄνοιξη.

“Ένα φαινόμενο των τελευταίων χρόνων: Έκαμαν την εμφάνισή τους μερικοί συγγραφείς μ’ ένα βιβλίο που ύμνήθηκαν:—“Η «Ζωή έν Τάφω», «Συνταγματάρχης Λιάπκιν κ.λ.π.—“Έξαφνα πήραν την κατηγορία. Γλυστρούν πέφτουν, πιάνονται από τούς θάμνους. Ή δόξα του πρώτου βιβλίου δέν είναι άρκετή για νά τούς φωτίση τό δρόμο.

ΚΑΤΙ ΚΑΛΟ

Κάτι καλό γίνεται: Ό Μυριβήλης γράφει για τή Μυτιλήνη, ό Δέλιος για τή Θεσσαλονίκη, ό Καραγάτσης για τή Λάρισα. Τά διάφορα κέντρα έχουν ανάγκη από συγγραφείς που τούς δίνουν έκφραση. “Όποιος περνά από τή Λάρισα, άναγκαστικά θυμάται τόν Καραγάτση. Κι’ όποιος περνά από τή Χαλκίδα, δέν ήμπορεί νά λησμονήση τόν Σκαρίμπα.

Κάτι καλό γίνεται....

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ

Τά «Νεοελληνικά Γράμματα» έβαλαν και τήν κυρία Καζαντζάκη στη σειρά των μεταπολεμικών συγγραφέων. Πολύ τήν έκτιμούμε τήν Κα Καζαντζάκη. Άλλ’ αυτό δέν άρκει για νά ματαιωθί τό άμείλικτο πέραςμα του χρόνου. Κι’ ούτε ή εγγένεια μπορεί νά έπιτύχη τέτοιου είδους μετατοπίσεις. “Ός τόσο, τά «Νεοελληνικά Γράμματα» είναι ικανά νά μäs παρουσιάσουν και τόν κ. Ξενόπουλο για μοντέρνο. Λίγη κοκεταρία από μέρους του κι’ όλα γίνονται.

ΜΟΥΜΙΕΣ ΗΡΩΩΝ

Είπεν ό κ. Ξενόπουλος ότι ή «Στέλλα Βιολάντη», είναι έργο «πρωτοποριακό». Είπεν, ότι ή ήρωίδα του είναι ό πρόδρομος του σημερινού κοριτσιού. Μίλησε και για τήν πατρική τυραννία και για τά δικαιώματα. Μ’ όλα ταύτα, ή «Στέλλα Βιολάντη», δέν παίρνει ζωή ούτε από τό γνωστό ύμνητικό ποίημα του Παλαμά. Τό ξεσκονίζουν από καμμιά φορά, τό παίζουν κι’ ύστερα τό ξαναβάζουν στο ράφι. Έκεί όπου μένουν οι μούμιες τώτων λογοτεχνικών ήρώων και ήρωίδων. Είναι κάτι κι’ αυτό, γιατί υπάρχουν και «ήρωες» που δέν γίνονται μούμιες γίνονται σκόνη.

ΤΟ ΜΙΚΡΟΤΕΡΟ

Ό Μυριβήλης πολεμάει τόν Σκαρίμπα. Κι’ ό Πέτρος Χάρης, άγνωσμένος από τόν Μυριβήλη, τόν πήρε σύμμαχο, για νά πολεμήση τόν Σκαρίμπα. Σκέφθηκεν, ότι μεταξύ δύο κακών, βέλτιστο είναι τό μικρότερο.

ΤΑ ΤΡΙΑΝΤΑΧΡΟΝΑ

“Έχουμε και τά τριαπεντάχρονα του ποιητή κ. Σωτήρη Σκίπη. Ό Σκίπης άνήκει στην κατηγορία εκείνων, που τούς λογαριάζουμε, τούς σεβόμαστε....άλλά δέν τούς διαβάζουμε ποτέ. Κανείς δέν ξέρει, γιατί έχουν άποκτήσει μιá όρισμένη φήμη. Βρίσκουμε λογικό νά γιορτάζουν τά είκοσάχρονα, τά πενηντάχρονα. Άπορούμε λίγο με τόν άπροσδόκητο κύκλο των φίλων και ύμνητών, που σχηματίζεται. “Ίσως ό τριαπεντάχρονος μόχθος νά μäs έπιβάλλει κάποιον σεβασμόν.

Ό κ. Ν. Πεντζίκης, ή Κα Καρέλη, ό κ. Στρατής Δούκας κ’ ένας δυό άλλοι, έχουν κάμει έναν κύκλο δικό τους, μιá σχολή ιδιαίτερη. “Έχουν ταλέντο, έχουν άξια. Πάνε νά σπάσουν τήν κλασική παράδοση. Γνώμη μας είναι, ότι ή προσπάθειά τους περνάει ακόμα τήν περίοδο τής άσκήσεως. Γυμνάσματα είναι τά γραπτά τους.

Σέ κάθε τεύχος των «Μακεδονικών Ήμερών» θά δημοσιεύουμε κ’ ένα δυό κομμάτια από τό έργο τους. Έκτιμούμε τήν έναγωνία και ήρωική εργασία των συγγραφέων αυτών, που αγωνίζονται νά βρουν τή φόρμα τήν κατάλληλη.

Στό τεύχος τουτο δημοσιεύουμε ένα πεζογράφημα του κ. Ν. Πεντζίκη. Βέβαια τό περιοδικό μας δέν άσπάζεται μιá τέτοια αντίληψη τέχνης. Τήν ύπολογίζει μόνον, γιατί αντιπροσωπεύει μιá όρισμένη κατάσταση, κ’ έχει τή σημασία μιás προσπάθειας για τήν ανανέωση του νοήματος τής τέχνης. Άλλ’ έμείς πιστεύουμε, ότι δέν μπορεί νά γίνη ανανέωση άπ’ αυτήν τήν πλευρά, άφού τείνει νά διαλύση τό λογικό μηχανισμό τής συνειδήσεως μας και μäs έπαναφέρει σε μιá πρωτόγονη «συνειρμική» σειρά σκέψεων. Στό βάθος ύπάρχει αυτή ή άκυβερνησία του νοητικού μας, αλλά πρέπει νά νικείται ή άκυβερνησία αυτή, από τήν ανάγκη τής λογικής σκέψεως. Δίνοντας τήν όνειρική μορφή τής σκέψεως μας, δέν δίνουμε όλόκληρη τήν σκέψη μας και ούτε τό καλύτερό της μέρος. Είναι ένας πρωτόγονος ψυχολογικός ρεαλισμός. Είναι μιá τέχνη που δε γνωρίζει έμπόδια.

Στό περιοδικό μας θά δημοσιεύονται τέτοια πεζογραφήματα, που είναι πολύ περισσότερο ντοκουμέντα καλλιτεχνικών αντιλήψεων, παρά καλλιτεχνικά ντοκουμέντα.

Ο κ. ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΟΞΑΣ

“Ένα νέο βιβλίο του κ. Δόξα κυκλοφόρησε. Κ’ άνάρπαστο έγινεν, όπως άνάρπαστα έγιναν όλα τα προηγούμενά του βιβλία.

Δέν ξέρουμε αν είναι καλά ή άσχημα τά βιβλία του κ. Δόξα. “Ίσως και τόν ίδιο νά μη τόν ενδιαφέρει ή άποψη τούτη. Έκείνο που ενδιαφέρει είναι, ότι ζητούνται. Και τό ότι ζητούνται, θά πη ότι ανταποκρίνονται σε κάποια ανάγκη. “Όπως ό λαός των διανοουμένων ζητούσε νά δημιουργήση τό Σολωμό—καθώς είπεν ό κ. Σπανδωνίδης—έτσι κι’ ό άπλοός κόσμος ζητούσε νά βρη τό συγγραφέα του. Ή Γαλλία βρηκε τόν Ντεκομπρά. Στόν τόπο μας είχεν άνακαλυφθί ό Τυμφρηστός. Και τώρα παρουσιάσθηκεν ό Δόξας. Ό συγγραφέας που μιλάει για κέντρα κοσμοπολιτικά, για ούτσου και για γκαρσονιέρες, σ’ ένα πλήθος άφελών και πτωχών ανθρώπων, που θέλουν νά κάμουν όλίγη «μεγάλη ζωή» με τή φαντασία τους.

ΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ ΤΟΥΣ

Πολύ ενδιαφέρουσα ήταν ή συνέντευξη που έδωκεν ό κ. Σπανδωνίδης στα «Νεοελληνικά Γράμματα». Χαίρεται κανείς τήν ειλικρίνεια του και τή σεμνότητα. Και τό ήθος. Άλλά και τήν άκρίβεια και τή βαθειά στοχαστικότητα. Από όλη τή σειρά των συνεντεύξεων που δόθηκαν οι καλύτερες ήσαν του κ. Σπανδωνίδη και του κ. Σκαρίμπα. “Όλοι εκείνοι, που θέλησαν νά κάμουν πνεύμα ή έπίδειξη, φανέρωσαν μονάχα τή φτώχεια τους.

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ

‘Από κάποτε θυμόμαστε, πώς υπάρχει η ‘Ακαδημία. Μπορεί κιόλας ν’αίνα χρήσιμη. Δέν έχομε καμιά βεβαιότητα γι’ αυτό. Οί περισσότεροι από κείνους πού τήν διαπομπεύουν θά ήθελαν νά είναι μέσα. Κι’ όσοι πάλι γίνονται ακαδημαϊκοί, ήσυχτοι πιά από τήν επάρκεια τής σπουδαιότητας, χάνουν ακόμα και τήν ευθύμια τους.

‘Ως τόσο, δέν φαίνεται νά παίζη κανένα ρόλο ή ‘Ακαδημία στα Γράμματα. Οί επίσημοι αντιπρόσωποι τής τέχνης τοῦ λόγου, ὁ Ξενόπουλος κι’ ὁ Μελάς ήσυχάζουν ἐπάνω στήν ἀναγνώριση πού τοὺς ἔγινε, περιμένοντας τὸν χρόνο γιὰ νά τοὺς καταπιῇ.

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ

‘Οργανώνεται προσπάθεια γιὰ νά καλλιεργηθῇ ἡ ὑψηλὴ δόξα τοῦ Παλαμά. ‘Οργανώνεται προσπάθεια γιὰ νά ξεχαστῇ ὁ Καβάφης. Τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου σαλπίζεται. Τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου οὔτε ἀναφέρεται καν. ‘Εντατικά ἐργάζονται ἐκεῖνοι, πού θέλουν ν’ ἀποκεφαλίσουν τὸν πεθαμένο. ‘Αλλ’ ὁ ὀδυνηρὸς σαρκασμὸς τοῦ Καβάφη ζῆ ακόμα.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

‘Ο Παῦλος Νιρβάνας ἦταν ἴσως ὁ μόνος ἄνθρωπος τῶν Γραμμάτων, πού δέν ἔκαμεν ἐχθρούς. Πέρασεν ἀπὸ ὅλες τὶς φουρτοῦνες τῶν ἀγῶνων, δίχως νά προκαλέσῃ τὴν ὀργὴν κανενός. Τὸν ἀναγνώρισαν ἀπὸ πολὺ νωρὶς κι’ ἀγαποῦσαν ὅλοι τὴν εὐγένεια καὶ τὴν καλωσύνη του.

‘Εγραψε διηγήματα, δράματα, ποιήματα, ἀλλ’ ἔμεινε ὁ χρονογράφος. ‘Ο εὐσηνήδειος χρονογράφος, μὲ τὴ λεπτὴ εἰρωνεία, πού δέν ἐνοχλοῦσεν. Εἶχεν ἕνα τρόπο δικό του ν’ ἀντιμετωπίζῃ τὴ ζωὴ μαλακά, μὲ ἐλαφρὴ συγκίνηση, μὲ χαμόγελο. Τίποτε τὸ βίαιο καὶ τὸ θολὸ μέσα του, καμμιὰ κραυγὴ. ‘Ιστορίες τοῦ τράμ, καθημερινές, λεπτομερειακὲς ἀπασχολήσεις, μικρὲς μανιές τῶν ἀνθρώπων, ἦσαν τὰ θέματα πού τὸν ἔθελεσαν. ‘Υφος ἤρεμο, στρωτό, χωρὶς κίνηση. ‘Απλὲς ἀφήγησεις καὶ «μασάλια», συχνά. Μετὰ τὸν θάνατό του, κανεὶς δέν ξέρει τί μπορεῖ νά ἐπιζῆσῃ ἀπὸ τὸ ἄφθονο ἔργο τοῦ ἀκούραστου δουλευτή, πού ἐργάσθηκεν ἀπάνω ἀπὸ τριάντα χρόνια, εὐσυνειδητὰ, ἀλλὰ χωρὶς δυνατὴ παρόρμηση καὶ πέθανε μὲ τὴν πέννα στὸ χέρι.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

‘Απὸ τοὺς λογοτέχνες, πού μένουν στήν ἐπαρχία, ζήτησαν μερικοὶ πρωτευουσιανοὶ συγγραφεῖς νά προσφέρουν τὴν πρώτη ὕλη. Στοιχεῖα λαογραφικά. Περιγραφὲς γιὰ τὸ πὼς γίνονται οἱ γάμοι, οἱ κηδεῖες. Νά κάμουν ἕνα ρεπορτάζ τῶν ἐθίμων καὶ τής ἐλληνικῆς ζωῆς. Κι’ αὐτὸ τὸ ρεπορτάζ, θά τὸ πάρουν οἱ πρωτευουσιανοὶ συγγραφεῖς καὶ θά τὸ δουλέψουν κατάλληλα.

Κι’ ὁ Μυριβήλης προχώρησεν ακόμα πῶς πολὺ. ‘Εδωσε συγκεκριμένο θέμα στοὺς ἐπαρχιωτὲς λογοτέχνες: Τὴν ἀρκούδα. Νά θέμα γιὰ ν’ ἀσκηθοῦν οἱ πέννες τής ἐπαρχίας. Εἶναι δὲ καὶ σύμβολο ἡ ἀρκούδα. Δέν κάνει ὑπερρεαλισμὸ. ‘Αλλὰ καὶ δέν μπορεῖ νά τὴν ἴδῃ ἀπὸ πολὺ κοντὰ ὁ περιδεὴς διαπομπευτὴς τοῦ Μπαλαφάρα.

Η ΠΕΙΡΑΙΑΚΗ ΣΧΟΛΗ

Μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ θανάτου τοῦ Παύλου Νιρβάνα, ἔγραψεν ὁ κ. Σπῦ-

ρος Μελάς γιὰ τὴν Πειραιακὴ Σχολή. Κάμποσοι βγήκαν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Κι’ ὅλοι τοὺς ἀγωνίσθησαν γιὰ τὴν κλασσικὴ παράδοση, γιὰ τὴ διαφάνεια, γιὰ τὴν ἀπλότητα. ‘Ανόμοια ταλέντα, πού εἶχαν ὡς τόσο κάποια συγγένεια. Μπροστὰ τοὺς, ἡ πλατεῖα θάλασσα πού γεννοῦσε τὴ διάθεση τοῦ ὄνειρου καὶ τής φυγῆς. Καὶ δίπλα τοὺς, γύρω τοὺς, οἱ ψηλὲς καμινάδες τῶν ἐργοστασίων πού λέρωναν τὸν οὐρανὸ μὲ τοὺς καπνοὺς. Οἱ καμινάδες τοὺς ἀνάγκαζαν νά παίρνουν μιὰ στάση ἀντιδράσεως καὶ νά βρίσκουν στὸ περιττὸ τὸ ὠραῖο.

Φαίνεται ὅμως, ὅτι κάποιο λάθος ὑπάρχει. ‘Ο κ. Μελάς, τούλαχιστον, ποτὲ δέν ἀσχολήθηκε μὲ τὸ περιττὸ. ‘Αγάπησε τὸ «χρήσιμο» ὅσον κανεὶς Πειραιώτης ἐργοστασιάρχης.

Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

‘Η Θεσσαλονικὴ δέν ἔχει τὴν ἀθηναϊκὴ παράδοση. Εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἐπηρεασμοῦ. Καὶ γι’ αὐτὸ εἶναι ἀντικλασσικὴ. Καὶ γι’ αὐτὸ δέν ἀπόκτησε τὴ συνήθεια νά τιμᾷ τὴν κάθε φίρμα τής ‘Αθήνας. Εἶναι καινούργια, εἶναι ἀνήσυχη. Δέν ἀναπαύεται στὰ καθιερωμένα. Ψάχνει νά βρῇ τὴν οὐσία, ἐργάζεται γιὰ τὴ φόρμα. Δέν ἀγαπᾷ τὸ στραβὸ, τὸ εὐκολο καὶ τὸ ἐπιπόλαιο. Δέν γουστάρει τὰ ἀστεῖα τοῦ Λάσκαρη, δέν ἐννοεῖ νά θαυμάσῃ τὸ «Μυστικὸ τῆς Κοντέσσας Βελέραινας», ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ Σκίπη, γελᾷ μὲ τὸ Συναδινὸ, ὅχι ὅμως ὅπως θά ἤθελαν αὐτοὶ νά γελᾷ. Διαβάζει τὸ Σπύρο Μελά στήν ἐφημερίδα κι’ ἀφίνει μόνον κάτι ἐμπόρους νά τοῦ κάμουν δεξίωση καὶ νά τοῦ βγάλουν λόγο. ‘Απορεῖ μὲ τὴν ἀναρχία τῆς κριτικῆς, ἀπορεῖ μὲ τοὺς ψεύτικους θριάμβους συγγραφέων δίχως αἴριον καὶ μὲ τὴ δυσκολία τοῦ ν’ ἀνεύρη καὶ μὲ τὴν ἀδυναμία τοῦ νά ἐπιβάλλῃ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀξίας, ὅπου κι’ ἂν βρίσκονται.

Κάνει τὴν παρατήρηση, ὅτι ἡ ‘Αθήνα δέν ἔχει σήμερα ἕνα πνευματικὸ ὁδηγὸ μὲ κύρος. ‘Ανεβάζονται κι’ ἀφίνονται νά καταρρεύσουν ταλέντα ἀπὸ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη. ‘Ανακαλύπτονται ἐξαφνικὰ Ντοστογιέφσκηδες καὶ πετιοῦνται στὰ ἄχρηστα. ‘Εξυμνοῦνται θεατρικὰ ἔργα, πού θά ἔπρεπε νά προκαλέσουν τὴν ὀργὴν ἑνὸς κριτοῦ καλλιεργημένου. Ξεκινοῦν ἀπὸ τὸν Παλαμά τὰ «Νέα Γράμματα» καὶ ρίχνονται στὸν ὑπερρεαλισμὸ. Ξεκινάει ἀπὸ τὸν Ξενόπουλο ἡ «Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία» κι’ ἀγκαλιάζει τὸν γνωστὸ κύκλο τοῦ Γκοβόστη. Γίνονται φιλολογικοὶ καυγάδες δίχως εἰλικρίνεια, δίχως ἔρμα ἰδεολογικὸ, δίχως νά κινοῦνται οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀπὸ καμμιὰ βαθύτερη ἀνησυχία στήν ὀδυνηρὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀναζήτηση, μόνον καὶ μόνον γιὰτὶ κινοῦνται ἀπὸ προσωπικὰ ἐλατήρια, μόνον καὶ μόνον γιὰ νά μπορέσουν νά τοποθετήσουν τὴν πραγματεία τους,—ὅπως εἶπεν ἡ Κα Καζαντζάκη.

Εἶν’ ἀλήθεια ὅτι στήν ‘Αθήνα γίνονται προσπάθειες ἀξιόλογες, ὅλοι ὅμως αὐτοὶ οἱ ἀγωνισταὶ μένουν σχεδὸν στὸ περιθώριον κ’ ἐλάχιστοι ἀναφέρονται. Χρειάζεται δὲ συχνά νά θυσιάσουν ὅτι καλύτερο ἔχουν, ἂν θέλουν νά γίνουν γνωστοὶ καὶ νά ἐπιβληθοῦν στὸν κόσμον. Τὸ κατάλαβεν αὐτὸ ὁ κ. Καραγάτσης καὶ προχώρησε. Τὸ κατάλαβαν κι’ ἄλλοι,...ὡς πού ἦρθε ὁ κ. Ξενόπουλος, γιὰ νά τοὺς ἐξοντώσῃ ὅλους.

‘Η Θεσσαλονικὴ, κρατᾷ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ μιὰ παρθενιὰ καὶ ἀγωνίζεται.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ

Ὁ κατάδικος θέλησε νὰ παραστήσει τὸν ἥρωα. Μιὰ ἰδέα τοῦ πέρασεν: ὅτι ἔπρεπε τοῦλάχιστο, νὰ σώσῃ τὴν ἀξιοπρέπειά του. Σωτήρια δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἀπὸ τὸν οὐρανό, οὔτε ἀπὸ τὴν τύχη, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Μὲ τίς χειροπέδες τὸν εἶχαν ἀνοίξει ἕναν τάφο. Ἐρριξε μιὰ ματιά, γρήγορη καὶ φοβισμένη ματιά καὶ διέκρινε στὰ πλάγια σπασμένες ρίζες. Ἐπὶ τὸ βάθος πετάχθηκεν ἕνας βιάτραχος... Ἐτσι, δὲν ὑπάρχει σωτηρία ἀπὸ πουθενά! Ὁ καιρὸς ἦταν ζεστός κι' ὁ οὐρανὸς καταγάλανος. Ἐνα θάμβος ὀμίχλης χάνουσε τὰ μακρυνὰ βουνά. Εἶδε κ' ἕνα ἀτιμόλοιο πού ἔφευγε. Γλυστοροῖσεν ἀπάνω στὴν ἠρημὴ κυανόλευκη θάλασσα, τὴν ἀγνή. Κι' ἦσαν ὅλα τὰ γύρο πράγματα τὸσον ἐπάδωνα ὠραία, πού φαίνονταν σὰν ψεύτικα.

Ἐντίκρου, τὸ ἀπόσπασμα. Οἱ κἀννες τῶν ὄπλων, ἄφηναν ἀχτίνες ψυχρῆς. Γυάλιζαν καὶ τὰ γαλόνια τῶν ἀξιωματικῶν. Κι' αὐτὸς μὲ τίς χειροπέδες, ὄρθιος, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, περιμένε. Περνοῦσεν ἢ κάθε στιγμὴ βαριά, ἦταν ὑλικὸς ὁ χρόνος, τὸν αἰσθάνονταν, τὸν ἔπιανε κ' ἤθελε νὰ τὸν συγκρατήσῃ, γιὰ νὰ ἴδῃ, γιὰ νὰ μὴ τοῦ ξεφύγῃ τίποτε γιὰ νὰ ὑπάρξῃ λίγο ἀκόμα, νὰ αἰσθανθῇ τὴ ζεστασιά τοῦ ἡλίου.

Ἐπάνω στὸ μέτωπο τὸ πλατὺ ἔπεφτε μιὰ τοῦφα μαλλιά. Χλωμὸ τὸ μέτωπο καὶ μάντευε κανεὶς τίς ἀγωνίες. Ἄλλὰ σταθερὸ τὸ βλέμμα. Τοῦ

εἶπαν:

— Ἐθέλεις νὰ σοῦ δέσουμε τὰ μάτια;

Κι' ἀπάντησεν «ὄχι».

«Ὅχι», ἀπήντησεν ἀπὸ ἀξιοπρέπεια. Δὲν ἦταν μονάχα γιὰ νὰ μὴ φανῇ εἰλικρινῆς μὲ τὸ θάνατο, νὰ φωνάξῃ, νὰ κλάψῃ, νὰ κυλισθῇ κατὰ γῆς μουγκρίζοντας, νὰ ζητήσῃ βοήθεια. Κόσμος πολὺς εἶχε μαζευθῆ ὀλόγυρα, κι' ὁ κόσμος πού ἔρχεται σὲ τέτοια θεάματα, δὲν ἀγαπάει τοὺς δειλοὺς ἀνθρώπους. Τίς προάλλες εἶχαν τουφεκίσει δυὸ νέους. Ὁ ἕνας τρελλάθηκεν ἀπὸ τὸ φόβο του κι' ὁ ἄλλος πέθανε... νὰ ἔτσι, ἔπεσε καὶ πέθανε, προτοῦ ἀκουσθοῦν οἱ πυροβολισμοί. Ὁ κόσμος ἀποτραβήχθηκε τότε καὶ τοὺς λυπόνταν καὶ τοὺς κοροϊδεύε. Δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ τὴ δειλία τῶν ἄλλων, ὁ κόσμος...

Ἐπειτα, δὲν ἤθελε νὰ τοῦ δέσουν τὰ μάτια, γιὰτί ὅλα θὰ σκοτείνιαζαν ὀλόγυρά του. Θάσβυνε τὸ φῶς καὶ θὰ χανόταν μέσα στὴ νύχτα, κ' ἦταν σὰ νὰ πέθνησκε δυὸ φορές, καὶ θάρχονταν ὁ θάνατος ὑπουλός καὶ δολοφονικὸς μέσα στὸ ἔρεβος.

Ἀπὸ καιρὸ, εἶχε φροντίσει νὰ ἐξοικειωθῇ μὲ τὴ σκηνὴ τοῦ τουφεκισμοῦ. Κι' ὁ ἴδιος, τίποτε δὲν εἶχε λογαριάσει στὴν πολυτάραχη ζωὴ του. Ἐκάνεν αὐτὸ πού νόμιζεν, ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ. Ἐνάμαλη ἢ ἐποχῇ, ζητοῦσε χαρακτηριστῆρα δυνατὸ. Ἀγαποῦσε τὴν περιπέτεια. Δὲν εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι μποροῦσε νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα. Ἄλλ' ἀνάμεσα σ' ἕνα πλῆθος πού τα-

ράσσονταν ἀπὸ τὸ φόβο καὶ πήγαινε γλυστορόντας, ἔρποντας, ἀνάμεσα στοὺς ἐπιδέξιους καὶ τοὺς οὐτιδανούς, ἤθελε νὰ στέκῃ περήφανα γιὰ νὰ μπορῇ νὰ περιφρονῇ, τοὺς ἄλλους. Ἦθελε κι' ὅμως νὰ τὸν βλέπουν μὲ κάποια συμπάθεια οἱ δειλοί, μὲ κάποιο θαυμασμό. Κ' ἔλεγε συχνά:

— Μιὰ μέρα θὰ μὲ πιάσουν καὶ θὰ μὲ τουφεκίσουν.

Κ' ἔβαζε τὸν ἑαυτὸ του στὴ θέση αὐτῆ πού βρίσκονταν τώρα, μὲ τὸ ἀπόσπασμα ἀντίκρου, μὲ τὸ πλῆθος ὀλόγυρα, μὲ τὸν παπᾶ. Ὅμως δὲν κατάρθωνε νὰ συνηθίσῃ μὲ τὴν φοβερὴ σκηνή. Ἐτρεμε κ' ἦταν τὸ ἴδιο ἕνας φοβιταίρης σὰν τοὺς ἄλλους. Ἰλιγγος τὸν ἔπιανε μπροστὰ στὴν ἀπαράδεκτη ἐκείνη τελετῆ τοῦ θανάτου. Ἄν ἦταν νὰ σκοτωθῇ ἀπάνω στὴ συμπλοκή, ἂν ἦταν νὰ πεθάνῃ στὸν πόλεμο, ἢ νὰ τοῦ ἔρχονταν μιὰ σφαῖρα περιπλανώμενη καὶ νὰ τὸν πάρῃ κατακούτελα σὲ μιὰ ὥρα πού θάνα χαρούμενος καὶ θὰ γλεντᾷ εὐχάριστα, θὰ τὸ δέχονταν. Ἄλλ' ἐδῶ εἶναι μιὰ τελετῆ μακάβρια. Ἐδῶ «ἐξερει». Τὸ ἀπόσπασμα εἶναι ἀντίκρου καὶ θὰ σὲ σκοτώσῃ μ' ὅλη τὴν ἐπισημότητα. Σταματοῦσε λοιπόν. Ὅ,τι θέλει ἄς γίνῃ ἐπὶ τέλους!...

Μιὰ μέρα τὸν ἔπιασαν. Ἄλλὰ πάντα ἐκεῖνο πού τὸν ἐνδιέφερον ἦταν ἡ ἀξιοπρέπεια. Στὸ δικαστήριο εἶχεν ἀκόμα κῆτι ἐλπίδες ἀμυδρές. Ἐντύπωση ἔκαμε. Ἐλεγεν ἀπὸ μέσα του: «θὰ σωθῶ». Μέθυσε τέλος, ἀπὸ τὸν ἦχο τῆς φωνῆς του, ξέχασε ὅτι εἶναι κατηγορούμενος, εἶδε τὰ μάτια ὀλονῶν, λαμπρὰ ἀπὸ συγκίνηση καὶ θαυμασμό κι' ἀφέθηκε στὴ ρητορικὴ του ἐπιδειξή. Σὰ νὰ ἦταν ἄλλος κανένας πού μιλοῦσε, ἢ σὰ νὰ ἔκανε θέατρο. Εἶχε πῆ:

— Δὲν μετανοῶ. Ἐκαμὰ τὸ καθῆκον μου.

Κι' ὅταν ἔλεγε «καθῆκον», ἦταν σὰ νάπιανε ἕνα σιδερένιο πρᾶμα καὶ νὰ τὸ τοποθετοῦσε χάμου. Τί κωμωδία!...

Νύχτα τὸν ξύπνησαν καὶ τὸν πήραν. Τί φυσιογνωμία ἦταν ἐκείνη τοῦ διευθυντῆ τῆς φυλακῆς; Μισοῦπηρειακῆ, μισοσυγκινημένη.

— Πρέπει νὰ ἔχῃς κουράγιο!

Αὐτὴ πάλι ἡ ἀξίωση ὅλων τί εἶναι; «Νᾶχη κουράγιο!» Δὲ μποροῦν ν' ἀνεχθοῦν οἱ κύριοι καμμιά λιποψυχία. Ἄτιμωτικά τοὺς φαίνονται τὰ δάκρυα, ὅταν πρόκειται νὰ πεθάνῃ. Νὰ ἡ λέξη: «Κουράγιο». Σηκώθηκαν κι' ὅλοι οἱ φυλακισμένοι τοῦ Γεντῆ-Κουλέ. Μερικοὶ ἀπὸ δαύτους ἔκλαιγαν. Γέμισεν ἀπὸ θρήνον ἡ φυλακῆ, ἔγινε τραγοῦδι ὁ θάνατος. Ὅμως ὅλοι, καθῶς τὸν χαιρετοῦσαν, τοῦ φώναζαν:

— Κουράγιο!...

Τώρα στέκεται μὲ τίς χειροπέδες καὶ μὲ τὸ κεφάλι ψηλά. Δονεῖται ὅλη του ἡ ὑπαρξή. Πίσω ἔχει βγῆ ὁ ἥλιος δυὸ μέτρα ψηλά καὶ κάνει τὰ ὄπλα νὰ γυαλίζουν πὸ ἔντονα. Φεύγει τὸ ἀτιμόλοιο κι' ἀφήνει μαῦρο καπνὸ. Σὲ τέτοιες στιγμῆς, εἶναι μερικοὶ πού φωνάζουν «ζήτω» γιὰ κάτι. Συγκεντρώνουν ὅλη τους τὴ δύναμη καὶ φωνάζουν «ζήτω». Εἶναι τρελλοί. Ὅλα χάνονται. Περνάει σὰν ὄραμα φευγαλέο ἡ πατρίδα μὲ τὰ παιδικὰ χρόνια, ἢ μάνα μὲ τὰ μαῦρα. Τίποτε δὲ μένει. Πίσω εἶναι ὁ τάφος. Καὶ δὲν πιστεύει. Τοῦ μένει ἡ ἀνάγκη νὰ σταθῇ αὐτοῦ ὄρθιος, ἀκίνητος, ἔτσι, καθὼς στάθηκε ὅλη του τὴ ζωὴ, ἕνας σφιγμένος ἠθοποιός, πού φροντίζει γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια.

Σὲ λίγο, φουντώνει ἕνας πόθος νὰ κρατηθῇ στὸ κενό. Σταματᾷ ἡ σκέψη. Ρουφάει μὲ τὰ μάτια του τὸ γαλάζιο τοῦ οὐρανοῦ, ξεχνάει τὴν ἀδυσώπητη σκληρότητα τῆς Μοίρας. Εἶναι τὸ μέτωπό του πλατὺ καὶ χλωμὸ. Καὶ πέφτει μεθυσμένος ἀπὸ γαλάζιο, μὲ τὴν πικρὴ νοσταλγία, πού τοῦδωκεν ὁ καπνὸς τοῦ καραβιοῦ πέρα... Φεύγει τὸ καράβι γιὰ τίς μακρυνές θάλασσες καὶ σέρνει ψυχρῆς ἀνθρώπων...

ΠΕΤΡΟΣ ΦΩΤΕΙΝΟΣ

κι' ἔνοιωσα τὰ δάκρυά μου μὲ τὰ δικά του. Βασανιστικές, μὲ μνήμη ἀνεξάλειπτη ἤλθαν οἱ τύψεις ἀργότερα, συνοδευμένες μὲ δέος γιὰ μένα. Ἐκείνη τὴν ὥρα ἔκρουσε μόνο ἐντὸς μου τὸ ζύπνημα τῶν αἰσθήσεων πού θάμ' ὤδηγοῦσε στὸν Ἔρωτα.

Καὶ ἡ τελευταία αὐτὴ λέξη «στὸν Ἔρωτα» ἀντήχησε σὰ νὰ χώνευε στὸ στοιχεῖο τῆς χιλιάδες φωνές μουσικῆς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους. Πολύβουρη ἀπλώθηκε στὴν ἀτιμολογήσιμη λεπτοτέτα ἀσύλληπτο. Οἱ φωτιές τοῦ τζακιοῦ κατέβαιναν τώρα, γίνονταν ἰσχνές, σὰ νὰ λιγοθυμοῦσαν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζέστα τους. Τὰ πρόσωπα ὥστόσο δὲν φωτιζόνταν λιγώτερο, ἐμοιαζαν νὰ εἶχαν πάρη συνείδηση τῆς παρουσίας τους καὶ δὲν χρειάζονταν πιά τὴ σκηνοθεσία. Ὁ Νάκης Σαρρῆς ἄκουγε. Παραδίδονταν στὴν κάθε ἐξομολόγηση. Ἀπέφευγε θεληματικά νὰ τὴν κρίνῃ. Μ' ἰδιαίτερη προσοχή παρακολουθοῦσε κάποιον νεανίσκο κοντὸ καὶ κακόμοιρο πού ἡ φυσιολογία του εἰδείχνε μᾶλλον δύσπιστο χαρακτήρα.

— Ἡ γυναίκα πού ἀγάπησα, δὲν βάρυνται, ἦταν σὰν ὄλες, οὔτε καλύτερη οὔτε χειρότερη, ἄρχισε κυματιστὰ σὰ νᾶθελε νὰ νικήσῃ τοὺς δισταγμοὺς του. Μὰ δίνονταν στὸ αἰσθηματὶ τῆς χωρίς λιγοψυχία ἢ ψέμμα μὲ ἔνστικτο ἀποκλειστικό, νὰ γιατί δὲν μπόρεσα ποτέ νὰ τὴ φτάσω. Μιά μέρα δένει τὰ μπράτσα της στὸ λαιμό μου καὶ μὲ κουβέντα πνιγμένη στὸν ἦχο της σὰ ντροπαλή ἐπιθυμία μου λέει: «Ἔλα ἀπόψε στὸ σπίτι μου». Δὲν χρειάζονταν νὰ ζητήσω ἐξήγηση, νὰ μελετήσω τὶς λεπτομέρειες—ἤξερα. Ὁ ἄνδρας της θὰ κοιμόνταν στὴν πλαϊνὴ κάμαρα. Ὁ ἀδελφός της στὸ βάζος. Ἀπ' τὸ παραθύρι τοῦ δρόμου θὰ ἔμπαιναν «δὲν θ' ἀρνιόμουν». Θὰ βυθιζόμαστε κι' οἱ δυὸ στὴ σκιά, στὴ γλυκεῖα καὶ ριγηλὴν ἀμαρτία. Θὰ ζούσαμε μιὰ νύχτα ἐκδικητικὴ τῆς μοῖρας μας, πού μᾶς χώριζε διαρκῶς μὲ κινδύνους. Θὰ πήγαίνα. Σὰν κλέφτης θὰ πήδαγα ἀνόμεσα στ' ὄρθογώνια τζάμια. Θὰ νόμιζα πὼς βουλιάζει κάτου ἀπ' τὰ πόδια μου, πὼς φωνάζει τὸ μουσικὸ πού δέχεται, καθῶς τρίζει. Πολλασιασμένη θᾶκουγα τὴν ἀνάσα μου σὰν ἕνα προδότη πού διασχίζει τὰ κρῦα σώματα

τῶν τοίχων καὶ ξυπνᾷ τὸν ἀνίδεο σύζυγο. ἔκει πού κοιμᾶται μὲ βλακεία καὶ μὲ γαλήνη. «Τὰ μεσάνυχτα σὲ περιμένω». Μὲ κοίταγε μὲ σφιγμένα τὰ χεῖλη της, παθητικὰ πεισιθάνατα, ἀλλὰ γὰρ διέκρινα πίσω ἀπὸ κάθε τῆς στάση μιὰ λογικὴ ἄγρυπνη πού ἦταν ἕτοιμη νὰ μὲ κρίνῃ. Φυσικὰ «δὲν θ' ἀρνιόμουν», δὲν θᾶδειχνα πὼς εἶμαι λιγώτερο ἀπὸ κείνη γενναῖος. Καὶ πῆγα· κι' ἀγαπηθήκαμε· χωρὶς νὰ βγάλω οὔτε κἄν τὰ παπούτσιά μου· οὔτε κἄν τὸ καπέλο μου: ὥστε νᾶναι, καὶ στὸν παραμικρότερο θόρυβο, εὐκολώτερο νὰ τὸ σκάσω.

— Καὶ γιατί δὲν λές καὶ τὸ ἄλλο, σάρκασε μιὰ φωνὴ κι' ὁ Νάκης Σαρρῆς ἀντίκρουσε ἕναν ἄνθρωπο νὰ προχωρᾷ μεσ' τὰ ἔπιπλα χοροπηδώντας κωμικὰ σὰν τζουτζές. «Ὅταν τὴν εἶχες μέσ' τὰ μπράτσα σου γιόματῃ ἀναμονή, ὅταν βριακόσουν ἀκριβῶς στὴν ἱερὴ ὥρα, εἶδες σὰ μ' ἕνα τρίτο μάτι κολλημένο ἀπέναντι, τὴ γυναίκα δοσομένη στὸν ἔρωτα, μὲ ὄλο τῆς τὸν πληθωρισμό, κι' ἐσεὶ γελοῖο στὴ θέση σου, μὲ τὴν ἑμπομπικὰ στὸ κεφάλι χωμένη χαμηλότερα ἀπὸ τὸ συνήθειο, σὰ νᾶθελε συμβολικά νὰ σοῦ κρύψῃ τὸ μέτωπο. Καὶ ἡ εἰρωνία κατέκλυσε τὴν ὑπαρξή σου, ὀδυνηρῆ. Ἄλλα δὲν ξέσπασες...οὔτε τόλμηρες νὰ πετάξῃς μακριὰ τὸ καπέλλο.

— Ναί, ὁμολόγησε, μ' ἕνα συγκρατημένο λυγμό, μ' ὄλον τοῦτο δὲν εἶμουν ἐντελῶς χωρὶς πάθος. Ἄλλὰ φοβᾶμαι πὼς καὶ τὸ πάθος μου εἶναι πρόστυχο. Καθὼς τὴν κρατοῦσα στὴν ἀγκαλιά μου, ἤθελα νὰ κάμω δική μου τὴ σιωπὴ πού σχηματίζει τὸ κάθε πλᾶσμα τοῦ Θεοῦ—συγκεκριμένα: τὴ σιωπὴ τῆς. Ἦθελα τὶς πτυχές τῆς δικῆς της σιωπῆς νὰ τὶς συλλάβω ἀπτές, μία πρὸς μία, μ' ἐγωῖσμό ἀνικανοποίητο, μὲ μῖσος, μ' ἀπελπισία. Νὰ σκύψω μέσα στὴν κάθε τῆς φευγαλεότητα. Νὰ φυλακίσω τὸ τρεχούμενο τῆς ψυχῆς της. Ὅριστε γιατί ὅταν κουραζόμουν νὰ τὴ φιλῶ τὴ φιλοῦσα ἀκόμα, ὥσπου ἔβλεπα βασιλεμένα τὰ μάτια της. Τότε ὅταν τὴν ἔνιωθα χαύνῃ, μὲ παραλυμένο σχεδὸν τὸν ρυθμὸ της, χαϊρόμουν μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς μέσα τῆς τίποτε τὸ μουσικὸ δὲν κινεῖται.

— Καὶ μ' ὄλα ταῦτα...ἔκαμε ὁ τζουτζές, μὰ κόπηκε στὴ μέση ἀπὸτομα ἕνα νέο πρό-

σωπο ἀνακατώθηκε στὴν κουβέντα, πού εἰδείχνε μὲ τὸν τόνο του ὅτι ἀνυπομονοῦσε νὰ ἐξομολογηθῇ σ' ἄλλο θέμα.

Ἦταν μεσήλικας. Ἐντυπωσιακὸς στὴν ἐμφάνιση, μὲ στήθος προτεταμένο κάπως ἀφύσικα, ἔτσι πού ν' ἀναρωτιέσαι καὶ μὲ τὸ δίκιο σου, ἂν αὐτὸ τὸ φούσκωμα ἦταν ἀποτέλεσμα γυμναστικῆς ἢ ἀπλούστατα στάση τοῦ κορμιοῦ, ὑπάκουη πιά σὲ μελετημένη συνήθεια.

— Ἡ γιαγιά μου ἔχει τὶς ἰδιοτροπίες τῆς, ἄρχισε ἐντελῶς ἀπροσδόκητα. Καὶ ποιά γριά δὲν τὶς ἔχει; Ἀλλὰ στὴ δικὴ μου περίπτωση προκύπτει γιὰ μιὰ διαβολεμένη γερόντισσα πού ἔχει καλλιέργησι ἀπ' τὰ μικρά της τὴν τέχνη νὰ κάμῃ τοὺς ἄλλους νὰ ὑποφέρουν, μὲ τσουχτερὰ λόγια, μὲ παγίδες, μ' εὐρήματα. Ὅλη ἡ εὐφύια της ἐδῶ κλείνεται. Καὶ ἐγὼ εἶμαι ὀξυθύμος, ἀρπάζομαι εὐκόλα, ὅταν ἔχω τὰ νεῦρα μου, δὲν ξέρω τί βλέπω μπροστά μου. Προχθὲς πού μ' ἐδαιμόνισε πάλι, κάποιον τυφλὴ δύναμη μὲ πέταξε μακριὰ ἀπ' τὸν τόπο μου, γιὰ νὰ μὲ σύρῃ κατ' ἐπάνω τῆς μὲ μανία. Μὰ συγκρατήθηκα· τὸ στήθος μου ἀνεβοκατέβαινε βία, ἐγνώριζα ὅτι ἂν τὴν ἄφηνα τώρα θὰ μαρτυροῦσα ἀργότερα, θὰ μὲ φώναζε «θεατρίνο» θὰ γελοῦσε μαζὺ μου καὶ θᾶπαιζε. Ἀλλὰ δὲν ἦταν δυνατὸ καὶ νὰ τὴ σκοτώσω. Τὴν ἀγαποῦσα ἄλλωστε ὅπως κανεὶς ἀγαπᾷ ἕναν ἄνθρωπο προικισμένο μὲ τὸ ταλέντο τῆς κακίας, ὅσοδήποτε ἀκριβὰ καὶ ἂν πληρώνῃ κάποτε τὸ ταλέντο αὐτό. Καὶ ξαφνικὰ μου ἤλθε μιὰ ἔμπνευση. Μὲ κίνημα ταχυδακτυλογραφοῦ τῆς ἔβγαλα τὰ γυαλιά, τᾶβαλα στὴν τσέπη μου καὶ ἀπομακρύνθηκα, μὲ σιγανὸ βῆμα, σφυρίζοντας. Τίποτ' ἄλλο. Ἡ γιαγιά μου ἔμεινε μετέωρη σὲ μιὰ λυπηρὴ ἀπορία. Τῆς πῆρα

τὰ γυαλιά της, τῆς πῆρα τὰ μάτια της. Ἐχάσε τ' ἀξιοθαύμαστα βίτσια της, ἔκλαψε, ἰκέτευσε, καταράστηκε, ἔγινε ἕνα κουβάρι. Χορτασμένος ἀπ' τὴν χυδαιότητά μου τῆς ξαναγύρισα τὸ φῶς ὑστερα ἀπὸ τρεῖς βδομάδες ὀλόκληρες.

— Καὶ τώρα εἶσαι περήφανος, πήδηξε ὁ τζουτζές στὴ μέση τοῦ δωματίου. Καὶ τώρα εἶστε περήφανοι γιὰ τ' ἀνομήματά σας τὰ τόσο παράξενα, γιὰ τὴν ὑπερτροφικὴ σας συνείδηση, γιὰ τὸ μαρτύριο πού σᾶς κοστίζει—ναί, παραδέχομαι—πὸν σᾶς κοστίζει. Φιγουράρεις τοῦ λόγου σου γιὰ ἕνας κακοῦργος ἰδιοτύπος καὶ ἡ αἴσθησι αὐτὴ πού βγαίνει ἀπ' τὴν ἀριστοκρατικὴ σου ἰδιοσυγκρασία σὲ ταράζει, μὰ καὶ σὲ κολακεύει καὶ σὲ κάνει χειρότερο. Γιατί ἀτενίζεις τὸν ἑαυτὸ σου φιλολογικὰ, ἐνῶ θᾶπρεπε νὰ τὸν δῆς μονάχα ἀνθρώπινα. «Ὅλοι ἐσεῖς τὸ ἴδιο κάνετε. Πὼς θέλετε ἔπειτα νὰ ἀξιωθῆτε τὴ λύτρωσή σας; Τὸ δράμα σας εἶναι καιρὸς νὰ σᾶς συγκινήσῃ γιὰ τὴν οὐσία του, ὅχι γιὰ τὸν ἐγωκεντρικὸ τοῦ.

Ἐνας κεραυνὸς ἔπεσε καὶ μιὰ ἀστραπὴ ἔρριξε τὴ λάμπη της, μεσ' τὸ δωμάτιο. Διαλύθηκαν ξάφνου ὄλες οἱ φαντασίες. Στὸ τζάκι ἡ φωτιὰ εἶχε σβύσει. Τὸ ποτήρι στὸ ἄσπρο τραπεζομάντηλο ἔφεγγε ἄδειο χωρὶς οὔτε μισὸ δαχτυλιδάκι κρασί. Ἡ βροχὴ κυλοῦσε στὰ τζάμια ξεθυμασμένη. Κι' ὁ Νάκης Σαρρῆς αἰσθάνθηκε μιὰ στοργὴ βαθύτατη, χωρὶς τίποτα τὸ φιλάρεσκο, γιὰ τοὺς λογίων-λογίων ἀνθρώπους ποῦ κλεινέ μέσα του. Στοργὴ, καὶ συμπόνια ἕνα ὑστερα μὲτρησε τὸ ρολόγι πού ἐσήμανε—ἦταν βέβαιος—ἔννεα φορές.

ΒΑΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΣΧΟΛΙΑ

Ίσχυρίζονται πολλοί, πώς ένα έργο για να συγκινήσει σήμερα δυνατά τόν άνθρωπο, να ταράξει την ψυχή του, να τόν τρικυμώσει, να τόν αποσπάσει άπ τήν καθημερινή άγωνία πού τού γεννούν τόσα παγκόσμια γεγονότα, τόσα προβλήματα άλυτα δέ μπορεί να είναι ένα έργο πού κοιτάζει μέσα άπ τή γαλήνη τήν όμορφιά τού κόσμου, πού κινείται άνάμεσα σέ πρόσωπα χωρίς δράση βυθισμένα σ' ένα άτέλειωτο όνειρο, ή χαμένα σ'ό μονότονο βάθος τού έαυτού τους, ένα έργο τέλος όπου πλεονάζει ή ποίηση. Αύτά τά δημιουργήματα πού είναι σά να άγνωούν τó καθημερινό δράμα τής ζωής γεμάτα άπ τó δράμα τής άνικανοποίητης ψυχής μας, πού περνάν πάντα άπ' αυτό πού ύπάρχει σ' αυτό πού δέν ύπάρχει, πού κλείνουν κάποτε ένα φωτεινό παράδεισο ή άλλοτε μιá κόλαση σκοτεινή, πού τά σκεπάζει ένα μυστήριο ή τά διαπερνά ή λάμψη τού παράλογου και σ' όδηγούν μπροστά σ' ένα χάος, πού σ' ανεβάζουν σέ κάποιες πνευματικές κορυφές κρυστάλλινες ή σέ φέρνουν σ' έναν άκεανό όπου όλα είναι καινούργια και άγνωστα, όπου δέν ύπάρχει κανένας δρόμος χαραγμένος, δέ μπορούν να συγκινήσουν τούς ανθρώπους, είναι σά να εξχνάν ό,τι τούς βασανίζει κάθε στιγμή. Γι' αυτό έπιμένουν πολλοί ότι ή ποίηση δέ μπορεί να έκφράσει τίς συγκινήσεις τού σύγχρονου ανθρώπου, άπομακρύνθηκε άπ τή ζωή, μένουν ξένα γι' αυτή τά άγωνιώδη προβλήματα πού ταράζουν τήν ψυχή τής ανθρωπότητας.

Κι' όμως ή έπιτυχία πού είχαν τελευταία δυό έξαιρετικά μυθιστορήματα τά «Κύματα» τής Βούλφ και ό «Σπάρκενμπρουκ» τού Μόργκαν δείχνει ότι ή άληθινή ποίηση θά συγκινεί πάντα τήν ανθρωπινή ψυχή. Ή Βούλφ σέ μιá σειρά έσωτερικών μονολόγων γεμάτων μουσικότητα μάς βυθίζει κάθε στιγμή σ' έναν άκεανό μαγικής ποιήσεως. Ό Μόργκαν μάς

δίνει για ήρωά του τόν άπόλυτο ποιητή πού τόν ενδιαφέρουν πρώτα άπ' όλα ή τέχνη, ό έρωτας και ό θάνατος, πού πιστεύει ότι ή φαντασία είναι άλήθεια κ' ή σκέψη του ξαναζει τή φιλοσοφία τού Πλάτωνα.

Ό άληθινός δημιουργός μου φαίνεται ότι ζητάει να ξεπεράσει τήν ανθρωπινή φύση του και να μοιάσει με τó Θεό. Έτσι εκείνος πού τó κατώρθωσε μπόρεσε να γνωρίσει τήν αιωνιότητα και τó έργο του ζει χωρίς διακόπη τή ζωή του πέρα άπό τόπο και χρόνο. Όποιος δημιουργεί βρίσκεται στήν καρδιά τού κόσμου δέ στέκεται μακριά άπ τούς ανθρώπους, δέν είναι κλεισμένος σ' ένα χώρο όπου δέ φτάνει καμμιá κραυγή χαράς ή πόνου. Ή ύπαρξή του όλόκληρη είναι έτοιμη να δεχτεί τó κάθε τί, φαίνεται σά να ένώνεται μυστικά μ' ό,τι τήν τριγυρίζει. Στο βάθος τού έαυτού του άπειρα γεγονότα ζητούν να πάρουν μορφή και ν' άνατηδήσουν σ'ό φώς τής μέρας, ή ψυχή του βασανίζεται να έκφράσει έναν κόσμο πού είναι μόλις σά να κρατεί τήν άνάμνηση τής τελειότητάς του άκόμα μέσα τής. Γι' αυτό δέν ύπάρχει έργο άληθινό πού να μη συγκινεί τούς ανθρώπους, πού να μην παρουσιάζει μιá όψη τού κόσμου και τού ανθρώπου τó καθένα φυσικά μ' έναν τρόπο δικό του. Τό έργο αυτό μονάχα μπορεί να μένει άδιάφορο στήν έπικαιρότητα, να μη κάνει κανένα συμβιβασμό για να ίκανοποιήσει άμεσα τήν έποχή του, να βρίσκει πολλές φορές πριν άπ αυτή. Μά ποτέ δέν είναι άποξενωμένο άπ τή ζωή και τόν άνθρωπο. Φυσικά ένα τέτοιο δημιουργήμα, προϋποθέτει, για να γίνει κτήμα μας, για να μάς άποκαλύψει τά μυστικά του, μιá προπαρασκευή, μιá κατανάλωση δυνάμεων. Δέν είναι τόσο εύκολο νομίζω να κυκλοφορεί κανείς άνετα σ' ένα βιβλίο τής Βούλφ, τού Μόργκαν, τού Προύστ ή στήν ποίηση ενός Μαλλαρμέ, ενός Βαλερύ και τώσων άλλων. Ίσως λοιπόν να ζητούμε άκριβώς αυτό πού μπορεί να

γίνει δικό μας χωρίς κόπο, χωρίς προπαρασκευή, και να μένουμε μακριά άπ τά έργα εκείνα πού προεκτινούνται σέ βάθος, πού άγκαλιάζουν τó άπειρο. Έτσι μονάχα μπορεί κανείς να έκηγήσει τή στάση τών αν-

θρώπων και να καταλάβει γιατί προτιμούν οι πολλοί άπ τήν άνάγνωση ενός βιβλίου πού ταράζει τή σκέψη και φτερώνει τήν ψυχή, τόν κινηματογράφο.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

PAUL VALÉRY

Πόσο ήσυχος είναι ό καιρός...

Πόσο ήσυχος είναι ό καιρός, και τó πρόσφατο τέλος τής νύχτας άπαλά χρωματισμένο! Τινάζοντας τά παραθυρόφυλλα δεξιά κι' άριστερά με μιá κίνηση ζωηρή κολυμβητού, βυθίζομαι μέσα στήν έκσταση τού διαστήματος. Όλα είναι άγνά, παρθενικά γλυκά και θεία. Σέ χαιρετώ, μεγαλείο πού προσφέρεις σ' όλα τά παιγνιδίσματα μιás ματιάς, άρχή τής τέλει διαφάνειας! Τι γεγονός για τó πνεύμα μιá τέτοια έκταση! Θά θελα να εύλογήσω τó κάθε τι, άν ήξερα!.. Στο μπαλκόνι πού προβάλλει πάνω άπ τά φύλλα, σ'ό κατώφλι τής πρώτης ώρας και τής κάθε δυνατότητας, κοιμούμαι κι' άγρυπνώ, είμαι ήμέρα και νύχτα, προσφέρω διαρκώς μιαν άπειρη άγάπη, έναν άμετρο φόβο. Ή ψυχή ξεδιψά στήν πηγή τού χρόνου, πίνει λίγα σκοτάδια, λίγη αύγή· αίσθάνεται τόν έαυτό της άποκοιμισμένη γυναίκα, άγγελο πλασμένο με φώς· αυτοσυγκεντρώνεται, θλίβεται, και φεύγει σάν πουλί ως τή μισόγυμνη κορυφή πού ό βράχος της, σάρκα και χρυσός, τρυπά τó άπόλυτο γαλάζιο τής νύχτας. Κάποια πορτοκαλιά άναπνέει εκεί στή σκιά. Υπάρχουν πολύ ψηλά λίγα άστρα άμυδρά στήν άκρη τής αίχμης. Ή σελήνη είν' αυτό τó κομμάτι τού πάγου πού λιώνει. Ξέρω καλά (έξαφνα) πώς ένα παιδί με γκρίζα μαλλιά, άποθαυμάζει παλιές θλίψεις μισοπεθαμένες, μισοθεοποιημένες, μέσα σέ τούτο τó ούράνιο άντικείμενο άπό ουσία άχτινόβολη και μελλοθάνατη, τρυφερή και ψυχρή πού θά διαλυθεί άνεπαίσθητα.

Τό κυττάζω σά να βρισκόμουν έξω άπ' τήν καρδιά μου. Ή νιότη μου κάποτε μαράθηκε κ' ένοιωσε τó άνέβασμα τών δακρύων, τήν ίδια ώρα, και κάτω άπ τήν ίδια γοητεία τής λιποθυμισμένης σελήνης. Ή νιότη μου είδε αυτό τó ίδιο πρωί, και βλέπω τόν έαυτό μου δίπλα στή νιότη μου... Διχασμένος, πώς να προσευχηθώ; Πώς να προσευχηθώ όταν ένας άλλος έαυτός μου θάκουε τήν προσευχή;— Γι' αυτό δέν πρέπει να προσευχόμαστε παρά με άγνωστα λόγια. Άποδόστε τó αίνιγμα με τó αίνιγμα, αίνιγμα σ'ό αίνιγμα. Έξυψώστε ό,τι είναι μυστηριώδες μέσα σας σέ ό,τι είναι καθατά μυστηριώδες. Υπάρχει μέσα σας κάτι πού είναι ίδιο με κείνο πού σας συμβαίνει.

Μετάφρ. ΤΑΚΗ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ

Βουκολικό

(Ὁ Σιληνός)

Ἔστερα ἀπὸ μιὰ ἀφιέρωση στὸ φίλο καὶ προστάτη τοῦ ποιητοῦ Ἀλφένο Βάρο—στίχ. 1—13—ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 13 στίχο τὸ καθαυτὸ ποίημα. Ἐνα εἶδος γενέσεως, πού ἡ ἀνάπτυξή της γίνεται μὲ τὸ στόμα τοῦ Σιληνοῦ, Θεοῦ προφητικοῦ, πού εἶναι ἡ προσωποποιία τῆς ἰδίας τῆς Φύσεως. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐκλογή τῶν μυθολογικῶν στοιχείων: εἶναι ὅλα σύμβολα ἀνθρωπίνων συναισθημάτων καὶ παθῶν καὶ ἔτσι διατηροῦν ἀμείωτο τὸ ἐνδιαφέρον τους. Ἐνδιαφέρει ἀκόμα ὁ τρόπος πού μπαίνουν αὐτὰ τὰ στοιχεία, δηλαδή ἡ συμπύκνωση τοῦ καθενὸς στὰ οὐσιώδη. Ὁ ποιητὴς δὲν ἀναπτύσσει ἀλλὰ συνθέτει μὲ μιὰ ἐσωτερικὴ ἐνότητα.

Ἡ Θαλεια (1) πρώτη εἰμίμησε τὸ Ἀγροτικὸ τραγοῦδι
καὶ δὲν τὸ νόμισε ντροπὴ νὰ κατοικῆ στὰ δάση.
Ἐκεῖ πὸν μάχες ἔψαλλα καὶ βασιλεῖς, τ' ἀπὶ μου
τραβώντας μοῦπε ὁ Κύνθιος: (2) «πρόβατα νὰ ποιμαίνῃ
πρέπει ὁ τσομπάνης, Τίτυρε, (3) καὶ ἀπλὸ νὰ λήη τραγοῦδι». 5
Καὶ τώρα ἐγὼ — τί θὰ φανοῦν κατώτεροί σου, Βάρε,
ὅσοι ποθοῦν ἐσὲ νὰ ὑμνοῦν καὶ τοὺς θλιφτοὺς πολέμους—
μὲ τὸ σουραῦλι ἀγροτικὸ τραγοῦδι θὰ ταιριάζω,
καθὼς προστάζει. Ὅμως καὶ τοῦτο ἀκόμα ἂν τὸ διαβάσῃ
κανεὶς μ' ἀγάπη, τραγουδοῦν ἐσὲ οἱ μυρικές, Βάρε, 10
ἐσένα ὅλο τὸ δάσος μου· κ' εἶν' ἀρεστοὶ σιτὸ Φοῖβο
πιότερο οἱ στίχοι πού γιὰ σὲ γραφῆκαν, σι' ὄνομά σου.
Ἀρχίστε Πιερίδες: (4) ὁ Μνάσυλος καὶ ὁ Χρῶμις εἶδαν
σὲ μιὰ σπηλιὰ τὸ Σιληνὸ κοιτάμενο σιτὸν ὕπνο·
φουσκῶναν ἀπ' τὸ πρόσφατο κρασί, σάν πάντα, οἱ φλέβες, 15
τ' ἀνθοστεφάνια κοίτουσαν πεσμένα ἀπ' τὸ κεφάλι,
βαρὺ κροντήρι ἀπ' τῆ λαβὴ κρατοῦσε τῆ φθαρμένη.
Πῆγαν σιμά—μὲ τραγουδιοῦ τὸν εἶχε ἐμπαίξει ἐλπίδα
πολλὰς φορές — καὶ τοῦ περνοῦν δεσμὰ τ' ἀνθοστεφάνια·
καὶ εὐθὺς ἡ Αἶγλη (5) βοηθὸς σιτὸν δυὸ δειλοὺς προφταίνει, 20
ἡ Αἶγλη ἢ ὁμορφότερη Ναϊάδα, πὸν κροτάφους,
μὲ μοῦρα αἱμάτινα, ὡς τὴν δῆς, καὶ μέτωπο, σοῦ βάφει.

1) Στὴν ἀρχὴ ἦτανε μοῦσα ἀγροτικὴ.

2) Ὁ Ἀπόλλων, ἐπειδὴ γενήθηκε σιτὸ ὄρος Κύνθος τῆς Δήλου.

3) Ἡ βουκολικὴ αὐτονομία τοῦ Βιργιλίου.

4) Ἐπωνυμία τῶν Μουσῶν ἀπὸ τὸ ὄρος Πιέριο.

5) Προσωποποιία τοῦ φωτός.

Αὐτός, γελώντας πονηρά: «Γιατί, παιδιὰ, πλεκτάνες;
λύστε με, πὸν τὰ μάτια σας μ' ἀντίκρυσαν, σὰς φτάνει· 25
τραγοῦδια, ὅσα κ' ἂν θέλετε θ' ἀκοῦστε, τὰ τραγοῦδια
γιὰ σὰς, γι' αὐτὴν ἄλλη ἀμοιβή». Τοὺς λέει κ' εὐθὺς ἀρχίζει:
Κ' ἔβλεπες σὲ χοροῦ ρυθμὸ θερῶ τότε καὶ Φαίνους,
καὶ ὀλότρεμες τότε νὰ σειοῦν τίς κορυφές οἱ δρυές.
Ὁ Παρνασσὸς τόση χαρὰ δὲν νοιώθει γιὰ τὸ Φοῖβο, 30
οὔτ' ἢ Ροδόπη, θαυμασμό, καὶ ὁ Ἴσμαρος, τοῦ Ὁρφέα.
Τί τραγουδοῦσε, πῶς μαζί, μὲς τὸ κενὸ τὸ μέγα
ὅλα τὰ σπέρματα τῆς γῆς, τῆς θάλασσας, τοῦ ἀγέρα
καὶ τῆς ρευστῆς ἦταν φωτιᾶς πῶς ἀπ' ἐκεῖθ' ἐβγῆκαν
ὅλα τὰ φύτρα, καὶ ὁ λεπτὸς κύκλος τοῦ κόσμου ὑψώθη· 35
καὶ ἄρχισε νὰ σκληραίνει ἡ γῆ καὶ τὸ Νηρέα σιτὸν πόντο
νὰ κλῆ, μορφές μὲ βάρμηση στὰ πράγματα νὰ δίνῃ,
καὶ πῶς μπροστὰ σιτὸν ἥλιο ἢ γῆ θαμπώθη, πὸν ὑποφώσκει,
καὶ ἀπ' τὰ κρεμάμενα ψηλά, βροχὲς ἀρχίσαν. νέφη,
καὶ πῶς τὰ δάση ὑψώνονταν πρώτη φορά, τὰ ζῶα 40
στὰ ὄρη σκόρπια σάλευσαν. Μετὰ ψάλλει τοὺς λίθους (1)
πὸν ἢ Πύρρα ἐπέτα πίσω της, τῆ βασιλεία τοῦ Κρόνου
τοῦ Προμηθέα τὴν κλοπὴ (2) τὰ ὄρνια τοῦ Καυκάσου.
Κοντὰ σ' αὐτιά, πῶς σὲ πηγὴ πνιχτὸ τὸν Ὑλα (3) ἐκράζαν
οἱ ναῦτες, καὶ ὄλες οἱ ἀκτὲς «Ὑλα, Ὑλα» ἀντηχοῦσαν. 45
Τῆς Πασιφάης (4) τὸν ἔρωτα μὲ τὸ χιονᾶτο μόνχο
ψάλλει, πὸν θάταν εὐτυχὴς κοπάδια ἂν δὲν ὑπῆρχαν.
Ἄ! σὸν Παρθένος δύστηνη, τί τρέλλα σ' ἔχει πάρει!
φεύτικα ἀφῆσαν σιτὸν ἀγροὺς μονγκρίσματα οἱ Προϊτίδες (5)
ὄμως σὲ μίση βδελυρῆ δὲν ἤρθε μὲ τὰ κτήνη 50
καμιά τους, ἂν καὶ τὸ ζυγὸ φοβήθη τοῦ τραχήλου
καὶ σιτὸ καθάριο μέτωπο τὰ κόρνα ἀναζητοῦσε.
Ἄ! σὺ, Παρθένος δύστηνη, πλανιέσαι τώρα στὰ ὄρη
κείνος, τὴν ὕσπρη πλάτη του σὲ δάκνυτο ἀκουμπώντας
κατ' ἀπὸ πρῖνο πράσινο χορτάρι μνησκάζει, 55
ἢ σὲ κοπάδι ἀκολουθᾷ κάποια δαμάλα. Κλείστε,
τῆς Δίκτης Νύμφες, τῶν δρυμῶν κλείστε βοσκὲς καὶ νάπες,
μήπως καὶ τύχη νὰ φανοῦν τ' ἀργοπερπάτητα ἴχνη
τοῦ μόνχου ἐμπρὸς τὰ μάτια μου. Ἴσως αὐτὸ τὸν ἴδιο,
σὲ χόρτο πράσινο σκυφτὸν ἢ πίσω ἀπὸ κοπάδι,
κάποιες, σιτὲς μάντρες νὰ τραβοῦν τῆς Γόρτυνας, (6) δαμάλες. 60
Τὴν κόρη (7) τότε τραγοῦδᾷ, πὸν σάστισε ἀπ' τὰ μῆλα

1) Μετὰ τὸν κατακλυσμὸ ὁ Δευκαλίων καὶ ἡ Πύρρα ἔρριχναν λίθους
πίσω τους πὸν γινόταν ἀνθρώποι.2) Ὁ Προμηθέας, ἐπειδὴ ἔκλεψε τὸ πῦρ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γιὰ τοὺς ἀνθρώ-
πους, δεμένος σιτὸν Καυκάσο κατασπαράσσεται ἀπὸ ὄρνια.

3) Ὁ Ὑλας πνίγηκε σὲ πηγὴ ἀπὸ τίς Νύμφες.

4) Ἡ Πασιφάη σύζυγος τοῦ Μίνωα ἐρωτεύτηκε ἕνα μοσχάρι.

5) Οἱ τρεῖς κόρες τοῦ Προϊτοῦ, βασιλεία τοῦ Ἄργου, νόμιζαν πῶς εἶχαν
μεταμορφωθῆ σὲ ἀγελάδες χωρὶς νὰ εἶναι πραγματικά.

6) Πόλη τῆς Κρήτης.

7) Ἡ Ἀταλάντη νικήθηκε σιτὸ δρόμο ἀπὸ τὸν Ἴππομένη σαστίζοντας
ἀπὸ τὸ μῆλα τῶν Ἐσπερίδων, πὸν τίς ἔρριχνε τὸ ἕνα πίσω ἀπ' τ' ἄλλο τὴν ὥρα
τοῦ ἀγῶνα.

τῶν Ἑσπερίδων. Με φλοιὸ πικρὸ ὄλο βρούα τυλίγει
 τοῦ Φαέθωνα τίς ἀδερφές (1) κί ἡ γῆ τίς βγάξει σκληθρα.
 Τὸν Γάλλο (2) ψίλει· σῶν Ἀόνων τὰ ὄρη μιά ἀπ' τίς Μοῦσες
 τὸν ἔφερε ἀπ τοῦ Περμίσσοῦ τὰ ρεῖθρα ποῦ πλανιόταν, 65
 κί ὄλος σηκώθηκε ὁ χορὸς τοῦ Φοῖβου ἔμπρὸς στὸν ἄντρα
 κί ὁ Λῖνος, με τραγοῦδι θεῖο βοσκός, στεφανωμένος
 με λούλουδα, με σέλινο πικρὸ στήν κώμη, τοῦπε·
 «Πάρ' τὸ καλάμι τοῦτο, ἰδοῦ, οἱ Μοῦσες σοῦ τὸ δίνουν,
 τῶχανε πρὶν τοῦ γέροντα ἀπ' τὴν Ἀσκρα, τραγουδώντας 70
 πυκνές μ' ἀφτὸ κατέβαζε ἀπ τὰ ὄρη τίς μελίες·
 μ' αὐτὸ στὸ Γρύνειο, (3) ἔμπατὴ θά πρωιανοίξης, ἄλλος,
 σ' ἄλλο ἀπὸ τοῦτο πιότερο δὲν χαίρεται ὁ Ἀπόλλων».
 Καί γιὰ τῆς Σκύλλας τί νὰ πῶ, τὴ φήμη, ὅπως τὴν ψάλλει;
 πῶς, τέρατα, σὲ ἄσπρα, ζωστή, βουβώνια, π' ἀλντοῦσαν 75
 τῶν Δουλιχίων συντάραξε τὰ σκάφη καὶ τοὺς ναῦτες
 με τὰ θαλάσσια σπάρραξε σκυλιὰ μέσα στὴ δίνη
 ἢ γιὰ τὰ μέλη τοῦ Τηρέα (4) τὰ μεταμορφισμένα,
 τί εἰδωχία, τοῦ τοίμασε, ποιὰ δῶρα, ἢ Φιλομήλα,
 με ποιὰ βρῆκε τὴν ἔρημο τρεχάλα, ποιὲς φτεροῦγες, 80
 τίναξε πρὶν ὁ δύστιχος στὴ στέγη του ὑπεράνω;
 Καὶ τὰ τραγοῦδια κάποτε ποῦ ταίριαζεν ὁ Φοῖβος
 κί ἄκουε ὁ Εὐρώτας κ' ἔλεγε στίς δάφνες νὰ τὰ μάθουν
 ὄλα τὰ ψάλλει—ἀντιλαλοῦν ὡς τ' ἄστρα τὰ λαγκάδια—,
 ὥσπου τὰ ζᾶ νὰ μάσουνε καὶ νὰ μετρήσουν, εἶπε, 85
 στίς μάντρες, καὶ στὸν Ὀλυμπο προχώρησεν ἡ Ἑσπέρα.

Προσπάθεια ἀποδόσεως Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

1) Οἱ ἀδερφές τοῦ Φαέθωνα μεταμορφώθηκαν σὲ σκληθρα.
 2) Κορηήλιος Γάλλος φίλος τοῦ Βιργίλιου. Τὸν ἐμφανίζει ὡς συνεχι-
 στὴ τοῦ Ἡοῖδου (Ἀχαιοῦ) ὁ μυθικὸς ποιητὴς Λῖνος τοῦ ἐγγειοῖζει ἐκ μέ-
 ρους τῶν Μουπτῶν τὸ καλάμινο σκῆπτρο ἐπάνω στὸν Ἑλικῶνα (ὄρη τῶν Ἀό-
 νων δηλ τῆς Βοιωτίας).
 3) Γρύνειο ἄλλος: τῆς Γρυνείας ποῦ ἦτανε πόλη τῆς Αἰολίδος στὴ Μ.
 Ἀσία καὶ τὸ ἄλλος τῆς ἀφερωμένο στὸν Ἀπόλλωνα.
 4) Ὁ Τηρεῖς, βασιλιάς τῆς Θυράκης, ὅταν κατάλαβε, ὅτι ἡ γυναίκα του
 ἢ Φιλομήλα τοῦ πρόσφερε γιὰ δαῖπνο τίς σάρκες τοῦ παιδιοῦ του, μεταμορ-
 φώθηκε σὲ πουλί.

Παλιές ἀγάπες

(ΟΜΗΡΟΥ Ἰλ. Α στ. 493 - 611)

Μεταφραστικὴ δοκιμὴ με ἀποκαταστημένο τὸν Ὀμηρικὸ πρωτογονισμό τῆς ἔκφρασης.

Ὅταν—ἀκριβῶς ἔπειτ' ἀπ αὐτὴ τὴ μέρα,—
 ἢ δωδέκατη ξεβγήκε ἀγγή.
 Τότε ἀκριβῶς γιὰ τὸν Ὀλυμπο τραύηξαν
 οἱ Θεοὶ οἱ αἰώνιοι.
 Ὅλοι μαζί.
 Ὁ Δίας προβάδιζε.
 Ἡ Θέτιδα δὲ λησμονοῦσε τὴν παράκληση τοῦ παιδιοῦ τῆς.
 Μὰ τοῦτῃ ἀνέβηκε στῆς θάλασσας τὸ κῦμα.
 Ἄερένια ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ καὶ τὸν Ὀλυμπο.

Βρῆκε τὸν πανόπτη Κρονίδη νὰ κάθεται μακρῶς ἀπ τοὺς θεοὺς τοὺς ἄλλους.
 Στὴν πιὸ ψηλὴ κορυφὴ τοῦ πολὺκλαδου Ὀλύμπου.
 Καὶ κάθησε μπροστὰ του.
 Καὶ τὸν ἐπίασε ἀπ τὰ γόνατα με τὸ ζερβὶ τὸ χέρι.
 Με τὸ δεξιὸ τὸν ἐπίασε ἀπ τὸ πηγούνι
 Καὶ παρακαλῶντας εἶπε στὸ βασιλιὰ τὸ Δία, τὸ γιὸ τοῦ Κρόνου:
 «Πατέρα Δία!
 Ὅχι, κάποτε ἀνάμεσα σὲ τοὺς ἀθάνατους σ' εὐχαρίστησα με λόγια ἢ με ἔργα!
 Κάνε αὐτὸ ποῦ θέλω!
 Τίμησε τὸ γιὸ μου!
 Τοῦτος πιὸ λίγη ζωὴ ἔχει ἀπ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.
 Τώρα ὁ βασιλιάς ὁ Ἀγαμέμνονας τὸν ἐξευτέλισε.
 Τοῦ πῆρε καὶ τοῦ κρατᾶει τὸ γέρας.
 Πρωτύτερα ὁ ἴδιος τὸ ἀφαίρεσε.
 Μά, εὖν ἐκδίκησέ τον!
 Ὀλύμπιε, μναλωμένε Δία!
 Τόσο κάνε νὰ νικοῦν οἱ Τρῶες—
 ὥσπου νὰ τὸ πληρώσουν οἱ Ἀχαιοὶ στὸ γιὸ μου.
 καὶ νὰ τὸ πληρώσουν με τὸ παραπάνω».
 Ἔτσι μίλησε.

Σ' αὐτὴ δὲν ἀπάντησε ὁ νεφεληγερέτης Δίας.
 Μά, σιωπῶντας πολλὴν ὥραν καθόταν.

Ἡ Θέτιδα ἔτσι κάπως τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὰ γόνατα—
 ἔτσι καθόταν καφρωμένη.
 Καὶ τὸν ρώτησε γιὰ δεύτερη φορά:
 «Τὴν ἀλήθεια, λοιπόν, ὑποσχέσου μου
 καὶ πές τὸ ναὶ ἢ τὸ ὄχι.
 Ἐπειδὴ δὲν ἔχεις νὰ φοβᾶσαι τίποτα—
 Θέλω νὰ ξαίρω καλά.
 Ὁχ! Πόσο ἐγὼ ἀνάμεσα στίς θεές εἶμαι ἢ πὼ καταφρονεμένη!»
 Μὲ στεναχώρια πολλή τῆς ἀπήντησε ὁ νεφεληγερέτης Δίας:
 «Τι φασαγία!
 Νὰ τσακωθῶ θὰ μὲ βάλῃς μὲ τὴν Ἥρα!
 Αὐτὴ μὲ λόγια πού ρεζίλευσαν θὰ μὲ κεντήσῃ.
 Αὐτὴ καὶ χωρὶς ἀφορμὴ πάντα μπροστὰ στοὺς ἀθάνατους θεοὺς μὲ
 μαλλώνει.

Καὶ μοῦ λέει «βοηθᾶς τοὺς Τρῶες στὴ μάχη».
 Μὰ ἐσὺ στρίβε τώρα.
 Μπᾶς καὶ σὲ καταλάβῃ ἡ Ἥρα.
 Αὐτὰ νὰ τὰ κάνω εἶναι δουλειὰ δική μου.
 Νά, θὰ σοῦ πῶ τὸ ναὶ.
 Τὴν κεφαλὴ θὰ σκύψω.
 Τότε θὰ πεισθῆς.
 Αὐτὸ βέβαια ἀπὸ μένα γιὰ τοὺς ἀθάνατους εἶναι τὸ μεγαλύτερο σημάδι.
 Αὐτὸ πού μὲ τῆς κεφαλῆς τὸ σκύψιμο θὰ πῶ.
 Αὐτὸ πίσω δὲν παίρνεται.
 Δὲν ἀπατᾶ.
 Καὶ θὰ γίνῃ».
 Εἶπε.
 Καὶ τὰ μαῦρα του φρόνδια χαμήλωσε ὁ Κρονίδης.
 Εὐθὺς τὰ θεῖκά μαλλιά τοῦ βασιλιᾶ τρικύμισαν σὶ ἀθάνατο κεφάλι.
 Κι ὁ Ὀλυμπος ἐσειστή, τὸ ψηλὸ βουνό.

ΠΕΤΡΟΣ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ο ΜΟΥΓΚΟΣ ΚΙ' Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

* Ἀς ἀφήσουμε τοὺς ἐνδοιασμούς. σήμε-
 ρα τὸ πρωὶ ξύπνησα πολὺ ἐξασθενημένος.
 ἡ σκέψη μὲ πολλαπλασιάζει σὲ πολλὰ κομ-
 μάτια. δισταζῶ νὰ διαβάσω τὸ τετράδιο.
 ἡ χρονολογία ἀναφέρει ἕναν περασμένον
 Ἀπρίλιο. οἱ δασκάλοι ἀναλύουν σχολα-
 στικά τὸ κλασσικὸ ποίημα. πρέπει ν' ἀρ-
 χινοῦμε μὲ προσοίμοι καὶ τὸ σύνολο νὰ δέ-
 νεται σφιχτά. εἶναι Ὀκτώβριος μῆνας,
 φθινόπωρο. βλέπω τὸ γαλάζιο ἐξώφυλλο.
 τί πρέπει νὰ θυμηθῶ βλέποντας μέσα; εἶ-
 μαι ἀποχωρισμένος ἀπ' τὴ ζωὴ. ζωντανός
 ἀλλὰ ἐνταφιασμένος ὅπως οἱ περιορισμένοι
 σὶ δούλα φρενοπαθῶν.

Ἴδου ἀνεβαίνει τὸ πεζοῦλι τῆς εἰσόδου
 ἕνας γνώριμος. πολὺ ὄρμητικὸς στὸ βίο
 του καὶ προσέκοψε στοὺς ὑφάλους τῶν ὀ-
 νεύρων. σκέφτεται σὰ νὰ μπορούσε νὰ χορ-
 τάσει μὲ κούφια καρῦδια.

Δὲν πρέπει νὰ διακόψω τὴν πορεία μου
 ἀπὸ ξένη ἀφορμὴ. μ' εὐκολία ἄς ξερνώ
 ὑπὸ τὰ βλέματα τῶν ξένων τὸ ἐμβρυο τοῦ
 ἐαυτοῦ μου πού μεγαλώνει ἀπάνω στὰ γυ-
 μνά μάρμαρα τῶν μνημείων. ἐνθουσιᾶ-
 στηκα διαβάζοντας Σαίξπηρ τίς προάλλες.
 τὴν πολὺπλαγχτὴ τραγωδία «Τρωῖλος καὶ
 Χρυσήϊδα» πού δὲ βρίσκει ἀρμόζον τέλος.
 φυλακισμένος ἀπὸ τὴν κακοκαιρία μέσα
 στὴν κάμαρη μελέτησα τοὺς στίχους τοῦ
 Ρεμπῶ πού ὑπῆρξε ἕνα φαινόμενο παιδί.
 ἔμαθα ἀπὸ τὴν ἱστορία τὸν ἠρωϊκὸ θά-
 νατο τοῦ Βεργεκεντόργου.

Στρέφω τὸ πρόσωπό μου πρὸς τὸ συνο-
 μιλητὴ. καταλήξαμε μὲ τὴ συζήτηση στὴν
 πίστη πού πρέπει νὰ ἔχουμε. πέρασαν στὸ
 δρόμο δύο ἄρρωστοι. μιὰ γυναίκα φθισι-
 κιά μὲ παιδιὰ καὶ μὲ βῆχα. ἕνας ἄντρας
 μὲ πρσιμένα μάτια τυφλά. ἀνοίξαμε καὶ
 διαβάσαμε ἀπὸ τὴ σύνοψη τῆς ὀρθόδοξης
 ἐκκλησίας. εἰρμός εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεο-
 τόκον. «Ἄσπιλε, ἀμόλυντε, ἄφθαρτε, ἄ-
 χραντε, ἀγνή, παρθένε, Θεόνυμφε, δέσποι-
 να, τῶν ἀπελπισμένων μόνῃ ἐλπίς». πῆγε
 μεσημέρι, ἡ ὥρα. ἀνάψαμε τσιγάρο. νὰ
 πάμε νὰ φαμε. χωρίσαμε μ' εὐγένεια.

Γιατί ἐπιστρέφω στεναχωρημένος; τί
 νόημα ἔχει ἡ ἀτομικὴ εὐτυχία πού ὄνειρο-

πολοῦμε; μελετοῦμε τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνα-
 γέννησης στὴν Ἀγγλία. ἡ ζωὴ τοῦ ἀν-
 θρώπου εἶχε βρεῖ τὴν φυσικὴ τῆς ἀπόλυτη,
 τραχεῖα ἐλευθερία. σήμερα τὰ ἐνστιχτά
 μας ἐξημερώνονται, φιμώνονται, ἐξουθενώ-
 νονται. σκέπτομαι πῶς μὲ διαφορετικὴς
 συνθήκες ἴσως θὰ πρόκοβα καλύτερα. ἂν
 ταξίδευα στὴν Πολυνησία, ἂν εἶχα ἕνα
 πρᾶγμα δικό μου. ὄχι! πρέπει νὰ σεβό-
 μαστε τὸν ἑαυτό μας ὅπως διαπλάθεται.
 νὰ προσπαθοῦμε ἀγόγγυστα μὲ ὅτι ἔχουμε.
 ὅπως ἔχουμε διαμορφωθεῖ πουθενὰ δὲ θὰ
 μπορούσαμε ν' ἀλλάξουμε. γι' αὐτὴ τὴν
 παραδοχὴ βλέπω καὶ θαυμάζω μιὰ γεν-
 ναϊότητα στὸ στίχο τοῦ Καβάφη. ὁ ἑαυτός
 μας ὑπερισχέει ὅλες τίς ἀντιθέσεις καὶ ὑ-
 πάρχει. Ἴδου περνᾷ ἕνας γέρος πού συντη-
 ρεῖται κουβαλώντας μιὰ νταμιτζάνα κρασί.
 ὁ νοῦς του εἶναι μέσα στὸ μπουκάλι. προ-
 σοχὴ μὴ ρίχτε πέτρες καὶ τοῦ σπᾶστε τὸ
 γυαλί. Ἴδου ἕνας καλόγερος ἀδιάφορος
 πού κάθεται χωρὶς νὰ μιλά κι' ἀκουμπᾷ
 τὸ κεφάλι στὸ χέρι.

Κάθε συνέχεια μού γίνεται κουραστι-
 κή, δὲν βρίσκω καμμιά ἀνεση. Ξεχνῶ ὅ-
 λα τὰ λόγια πού εἶπα. βλέπω τὸ πρό-
 σωπο ἐνός νέου. κάπως στραβώνει τὸ χέι-
 λι στὸ στόμα τοῦ. φορεῖ φανταχτερὴ κό-
 κινη γραβάτα. ἡ κομψότητα στὸ ντύσιμό
 του μέτρια καὶ γνωστὴ, ὅπως ἡ ἄλλοπρό-
 σαλλη ἐπίπλωση τοῦ σπιτιοῦ του μὲ τὴν
 παλιά κονσόλα, τὰ γύφισα ἑλληνικὰ ἀ-
 γάλματα. φόρτος ἐνός στόμου πού θέλει
 νὰ ἐπιδεικνύεται, χωρὶς πολλοὺς κόπους,
 προπαντός, χωρὶς θυσία προσωπικῆ. νὰ ἔ-
 χει μιὰ θέση καλὴ καὶ πολλὰ μέσα. τὸ
 πρόσωπο ξέθωρο τριανταφυλλί, ἀραιωμέ-
 νο στὸ πλαίσιο μέσα ἀπὸ τὰ ξανθὰ μαλ-
 λιά καὶ τὰ μυωπικὰ, χρώματος ξεπλυμέ-
 νου μπλέ μάτιαποῦἀποτελοῦνἀντίθεση. ἔχει
 καλὴς διαθέσεις. εἶν' ἐπιμελής καὶ φιλομα-
 θής. σκέφτομαι: «ἀλλὰ τί ὠφελεῖ αὐτός
 ὁ τρόπος, ἡ ἄρρωστη εὐαισθησία πού δὲν
 τολμᾷ νὰδοκιμασθεῖ καὶ φορεῖ γυαλιὰ προ-
 στατευτικά; πῶς μπορεῖ νὰ ἐκλέγει; ὡς
 πότε θὰ ἐκλέγει;» ἔχει μιὰ ἐνημέρωση πά-
 νω στὰ πράγματα, ὅμως ἔχω διαφορετικὴς

ἀπόψεις. ὑπάρχουν διαφορετικές ἀπόψεις. πληρώνουμε ἄσχημα δὴν νομίζουμε πῶς ξέρουμε. ὁμως χαίρουμαι πού βλέπω τὴν ὑπαρξὴ του. ἀδιάκοπη ἀμφιβολία μέσα μου. γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ δοῦμε τὸ σήμερον πρέπει νὰ θυμούμεστε τὸ χτές. ἡ μνήμη εἶναι κοπιαστική. χρειάζεται ἢ μοναχική ἄσκηση, ἢ ἄρνηση ἀπὸ τὶς ἀπολαύσεις γιὰ νὰ ὀπλιστεῖ τὸ χέρι με ἄραση. τὰ συναισθήματα κι' ὁ ἔρωτας με παρασέρνουν. βγαίνει στὸ μπαλκόνι με καινούργια ρούχα καὶ τὴν βλέπω. ζητοῦμε ν' ἀναπαύσουμε τὴ ζωὴ μας σὲ βελούδινο ἴσκιος. ρεμβάζουμε σ' ἀνθοπεριτριγύριστον ἐξώστη. ὅλα μετριοῦνται με τὸν θάνατο. ὥσπότε τὰ καλομαθημένα παιδιὰ με τὶς ποδίτσες θὰ τρέχουν καὶ θὰ κρύβονται γιὰ νὰ μὴ δοῦν; τοὺς πατάδες μπροστὰ καὶ σκυμμένα τὰ κεφάλια πίσω ἀπὸ τὴν νεκροφόρα πού τὴ σέρνουν τάλογα, τὶς κοπέλες πού σκυμένες με τὰ κλάματα ἀποχαιρετοῦν ἀπὸ τὰ παράθυρα τὸν προσφιλέ με τὸ χλωμό πρόσωπο πού θὰ τὸ κρύψει τὸ χῶμα. ὅλα εἶν' ἐφήμερα, παροδικὰ μέσα στίς κάμαρες τοῦ χρόνου. ὁ ἐργάτης πού δούλευε ἀπὸ χτές ἕως σήμερα σηκώνει τὸ συνηθισμένο του πρόσωπο καὶ γελά. περνᾷ με τὰ κεργιά ἢ κηδεῖα τοῦ πεθαμένου. ὁ φτωχὸς παλιὸς χωρικός μονάχος του καρφώνει τὴν κάσση στὸ ὑπόγειο. τὸ παιδί του πεθαίνει στ' ἄνωγι. μαζί με τὸν ἄντρα παλουκώθηκε κι' ἡ γυναίκα κι' ὕστερα ἄλλοι δώδεκα κρεμάστηκαν καὶ σφάχτηκαν. τὸ πλῆθος ἀπὸ τὰ ἡμίγυμνα πτώματα σωριάζονται στὸ κάρο. τὶ σημαίνει ὁ θάνατος; ἡ γυναίκα παραμένει πάντοτε γόνιμη κι' ὁ ἄντρας ἱκανός. βγαίνουμε καὶ μεθοῦμε στὴ ταβέρνα. ὄχι! μὴν πείεις ὅτι ἀνταμώνουμε ξανά ὡς ἰδιώτες. εἶναι ψευδτική παρηγορία. τὸ πλῆθος τῶν σχημάτων σαπίζει στὴν ἀνακομειδῆ π' ἀνοίγουν τὸν τάφον, τὴν πρώτη στιγμή σκορπᾷ ἢ δψη πού συγκρατεῖ τὴν ὁμοιότητα. ὕστερα καταστρέφονται τὰ κουτιά με τὰ ἐσφαλμένα ὀνόματα πού φυλάγουν τὰ κόκαλα ξέχωρα. ὅλα ἀνταμώνονται ἀξεχώριστα. καλάμι, κόκαλο, φλογέρα καὶ ἦχος.

Μένω μονάχος με τὶς διαψεύσεις μου. διδάσκομαι ἀπὸ τὸ σοφὸ βιβλίο τῶν περασμένων. ἀδιάκοπη συνέχεια πού δουλεύει τὴν πέτρα. εἶμαι πολὺ ἐξασθενημένος πού σκεφτόμουν. πῶς ν' ἀνοιξῶ τὸ τετράδιο με τὶς ἀναμνήσεις; φοβισμένος θυμοῦμαι τὴ φράση πού εἶχα σημειώσει. «πρῶτα τὰ φύλλα τοῦ σφενδαμιοῦ εἶναι κόκκινα». οἱ δυὸ φίλοι βγαίναμε τότε μαζί περίπατο τὴν ἀνοιξη. ἀνεβαίναμε τὸ λόφο πού ναι γεμάτος λολούδια. θυμάσαι τὴν Ἄνεμώνη καὶ τὸν Ἄδωνη; τὸ παιδί πού τραγουδεῖ ἀγαποῦσε τοὺς γλαδιόλους. διαβατάρικα τὴς νεότητας ἀγνὰ ὄνειρα. ζούσαμε στὸν ἐλεύθερο ἀγέρα ἕξω ἀπὸ πόρτα σπιτιοῦ κι' ἀπὸ πολιτείας κάστρο. ἡ ἀγάπη μας μὴ κοπέλλα με ξανθὰ μαλλιά. τρυγούσαμε τὸ μέλι στὴν καρδιά ἀπὸ τ' ἄνθη. στὴ μασχάλη τῆς μυγαλιᾶς δάκρυζε ὁ χυμός. ἐλαφροπέταλα, χιονίζαν ἄνθη, τὴ χλόη. λευκὰ πουλιά ἀπὸ τὰ κλαδιά πετοῦσαν. θέλησα ν' ἀπομακρυνθῶ μ' ἄλλες ἀπασχολήσεις. γέμιζα τὶς τσέπες μου βαργιᾶς φροντίδες. ξένος, ἐνάντιος σ' ὄλους. ὄχι! δὲ θέλω ν' ἄρνηθῶ καὶ τὸ στόμα μου νὰ γεμίσει ἀπὸ μίσος, νὰ πῶ με πικρία πῶς εἶναι καλύτεροι οἱ περασμένοι καιροί, νὰ μὴ βλέπω παρά τὴ γυρμένη ἰτιά με τοὺς θρήνους. θὰ ξεχνούσα τὴν πληγὴ πού βαθεῖα με πονοῦσε. διάβασα τὸ στίχο σου: «ἐνθόμηση στερνῆ τῆς ἀνοιξης ἀνθεῖ...». ὁμοιος ὁ καιρὸς ἐπαναλαμβάνεται πάντα. στὸ μαλακὸ εὐκολότρυφο σὲ σβώλους χῶμα ὁ πρῶτος μπουμπουρας καὶ ἡ σαύρα γλυστοῦν. ἐπανέρχεται ὁ κύκλος τῶν χαρίτων με τ' ἄνθη. σὲ ξαναβρίσκω. τίποτα δὲν ἀφαιρεῖται. ἄπειρη στὸν πράσινο ἴσκιος ἀπὸ τὰ φύλλα, ἀναλοῖωτη τῆς ὑπαρξῆς ἢ διάρκειας. κρατῶ ἀνοιχτὸ τὸ τετράδιο με τὶς ἀναμνήσεις. ἄφρασα τοὺς ἐνδοιασμοὺς καὶ γράφω. βρίσκεται μὴ δουλειὰ γιὰ τὸ ψωμί. ὁ κάθε πόνος κρατιέται ὡς χαρὰ. προχωρῶ στὸ δρόμο καὶ χαιρετίζω τοὺς γνώριμους. Περνᾷ ἔν' ἀμάξι πού κουβαλάει καρπούς.

28 Ὁκτωβρίου 1937
ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΑ

ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

Ὁ ἄνθρωπος ζῆ πάντα μέσα σὲ μιὰ κοινότητα ἰδεῶν. Ἐἴτε τὸ αἰσθανόμαστε εἴτε ὄχι, ζοῦμε τὶς ἰδέες ἑνὸς περιβάλλοντος πού δὲν τὸ ἐδημιουργήσαμεν εμεῖς οἱ ἴδιοι. Ὑπάρχει κάθε φορά στὸν κόσμον τοῦ πνεύματος μιὰ καθωρισμένης ἐμφάνισης γενικῆ συνάφειας, πολυφωνικῆ ἀρμονία, μέσα στὴν ὁποία ἡ σκέψη τοῦ καθενὸς ἀνθρώπου ἀποτελεῖ μουσικὴ νότα ἀνεπαίσθητης ἰσχύος. Ὁ πνευματικὸς κόσμος παρ' ὄλον ὅτι κρύβεται μέσα στὴν ἀγκαλιά τοῦ ἀοράτου ἀποτελεῖ σκληρὴ καὶ ἀμετάπειστη δέσμευση πού ἐπιβάλλεται ἐπάνω στὸ άτομο με ἀμείλικτη ἀναγκαιότητα ὡς ἕνα ἀναπότρεπτο Factum. Αἰσθάνεται τὸ άτομο τὸ χῶρον τῆς πνευματικῆς του ζωῆς καθωρισμένο ἀπὸ καθωρισμοὺς μοιραίους πού κανονίζουν ἐκ τῶν προτέρων ὅλες τὶς δυνατότητες τῆς ζωῆς του. Ἡ διερεύνηση τῶν δυνατοτήτων τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς στὸ σύνολό τους εἶναι ἐργασία πού ἐναπόκειται στὴν ἀρμοδιότητα τῆς φιλοσοφικῆς μάθησης. Πρόκειται γιὰ μιὰ διαδικασία ἐπίπονη—ἂν βέβαια γίνεται με εἰλικρίνεια—γιὰ τὸ άτομο θὰ ἀχθῆ με αὐτὴ στὰ σύνορα τοῦ χῶρου τῆς ὑπαρξῆς του. εἶναι ὡσάν τὸ φτεροκόπημα τοῦ κλεισμένου στὸ κλουβί του πουλιοῦ, ἕνα αἰμάτωμα ἐπάνω στὸ σιδερόφρακτο πλέγμα τὸ στημένο ἀπ' τῆς ἀνάγκης τὸ ἀδυσώπητο τὸ χέρι. Δὲν γίνεται ὁμως πάντα ἡ διαδικασία αὕτη με εἰλικρίνεια. Ἡ φιλοσοφικὴ μάθηση παρουσιάζεται, ἂν ὄχι πάντοτε τὶς περισσότερες ὁμως φορές, με παραμορφώσεις καὶ μεταμορφώσεις δειλιάζοντας νὰ φτάση στὴν ἀκραία τῆς δημιουργικῆς περιοχῆς, παρουσιάζεται ἄλλοτε ὡσάν ὑπέρτριπτον ἐπιστημῶν γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴ θεμελιωσὴ τους καὶ νὰ εὐκολύνη τὴν ἐξέλιξή τους, ἄλλοτε ὡσάν μιὰ φροντίδα γιὰ τὴν βασιανομένη ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου. Κάποτε πάλι ἡ ἀλαζονεία εἶναι ὁ πυρῆνας τῆς φιλοσοφίας. Φαντάζεται ὁ φιλόσοφος ἐρευνητὴς ὅτι ἡ διανόησή του εἶναι ἡ περιοχὴ μέσα στὴν ὁποία ἀποκαλύπτεται ὁ παγκόσμιος Λόγος καὶ ἡ ὑπέρτατη Ἀλήθεια. Ἔτσι ἐμφανίζονται οἱ ἀλαζόνες τῆς φιλοσοφίας πού ὅλα τὰ ἐξηγοῦν καὶ ὅλα τὰ ξαίρουν. Ἡ φιλοσοφία γίνεται ἔτσι παι-

γίδι στὰ χέρια τῶν βιρτουόζων πού ἀναλαμβάνουν νὰ μεταμορφώσουν τὴν πραγματικότητα με τὴν τολμῶντας νὰ ἀντικρύσουν τὸ ἀπύθμενο βάραθρό της. Ὅλη ἡ ἀμείλικτη πραγματικότητα μεταμορφώνεται σὲ ρασιοναλιστικὰ σχήματα καὶ ἔτσι ἡ πορεία τοῦ ὄντος γίνεται πορεία λογικῶν σχηματισμῶν. ἀπὸ τὸ ταῦτον προκύπτει κάτι τὸ ἕτερο. Ἴσως ὁμως κάθε ἑτερολογία νὰ εἶναι μιὰ πλαστοποίηση στηριγμένη ἐπάνω στὴν αἰσιόδοξη πίστη πρὸς τὴ λογικὴ δεξιότητα. Γι' αὐτὸ πρέπει ἡ εἰλικρινῆς φιλοσοφία νὰ ἔχη καὶ μιὰ δόση ὑποψίας ἀπέναντι στὴν παντοδυναμία τοῦ λογικοῦ, νὰ εἶναι ἀπὸ κάποιον ἀποψη Μισολογία.

Σταλήθεια φαίνεται πῶς ὁ Λόγος δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἰπῇ οὔτε τὴν πρώτη οὔτε τὴν τελευταία ἀλήθεια. Μᾶς λέει ὁ Λόγος ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Παρμενίδη ὅτι τὸ μὴ ὄν δὲν ὑπάρχει ἢ λογικὴ πράξη πού θὰ τολμήσῃ νὰ ἐκδῶση ἔστω καὶ μίαν ἀπόφανση γιὰ τὸ μὴ ὄν, καὶ στὴ στιγμή πού θὰ ἐρθῆ νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ μὴ ὄν δὲν ὑπάρχει, πρέπει νὰ χαρακτηριστῆ ὡς λειτουργία ἀδύνατη κ' ἀνυπόστατη. Καὶ ὁμως μέσα στὴ ζωὴ πόσες φορές δὲν τὸ ζοῦμε τὸ μὴ ὄν; Τί ἄλλο εἶναι ἡ ἀπόλυτη στέρηση ἑνὸς κάτινος πού ἐπιθυμοῦμε; Τί ἄλλο εἶναι μιὰ φιλία πού ἔκρυβε κάτω ἀπὸ τὰ ἄνθη τῆς φιλοφροσύνης τὴν ὑπουλότητα καὶ τὴν προδοσία; Τί ἄλλο εἶναι ἡ μηδαμινότητα πού μᾶς ἀντικρίβει κάθε φορά τὴ ζωὴ προσωποποιημένη σὲ πρόσωπα καὶ σὲ πράγματα; Ἢμποροῦμε ἴσως στὸ πείσμα τοῦ ρασιοναλισμοῦ νὰ εἰποῦμε ὅτι καὶ τὸ μὴ ὄν εἶναι ἕνα δημιούργημα τῆς λογικῆς ἀφαιρέσεως ἄλλα μιὰ πραγματικὴ μέσα στὸν κόσμο ὑπόσταση.

Δὲν ἔμπορεῖ λοιπὸν ἡ φιλοσοφικὴ μάθηση νὰ εἶναι μιὰ λογικὴ κατασκευή. Ἡ φιλοσοφία στέκει ἀνάμεσα στὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν Τέχνη. Ἄν ἡ ἐπιστήμη ἔχει ὡς ἀποστολὴ τῆς νὰ μελετήσῃ τὴ συστηματικὴ καὶ οὐσιαστικὴ σύνθεση τῶν ὄντων, καὶ ἂν ἡ Τέχνη ζητᾷ νὰ εὕρῃ ποιά σημασία ἔχει ἡ ὑπαρξὴ τῶν ὄντων, ἂν ἡ μιὰ εἶναι μελέτῃ τῆς οὐσίας καὶ ἡ ἄλλη τῆς σημασίας τῶν ὄντων, ἢ φιλοσοφία εὐρίσκειται στὸ

μεσοδιάστημα και των δυο αυτών ενεργητικοτήτων. Εύρσκεται πάντοτε κατά την εργασία της ή φιλοσοφική μάθηση σε στενή συνεπαφή και άλληλεπίδραση προς τον κόσμο-της έπιστήμης και της Τέχνης. Γι' αυτό και η φιλοσοφία δεν παίρνει ποτέ οριστική μορφή, παρουσιάζει μιαν αδιάκοπη ροή, είναι μια μάθηση που δικαιολογημένα ώνομάστηκε από τους παλαιούς «έπιστήμη ζητούμενη». Μοιάζει ώσαν προσπάθεια για να έκπληρωθί μια πανάρχαιη ανθρώπινη νοσταλγία, μια ζήτηση ένός κάτινος μακρυνού που δεν ήζαιρεί ο άνθρωπος πότε και πώς έχαθηκε γι' αυτόν, μια διερεύνηση του πνευματικού χώρου μέσα στον όποιον ζή ο άνθρωπος. Αυτή όμως η διερεύνηση δεν είναι αποκλειστικά λογική πράξη·είναι μια βαθμότερη των όριών της ύπαρξης· ανάλογος με τηνάντίσταση που θα εύρη ο έρευνητής, ανάλογος με την κνησιότητα της διερμήνευσης της πρόσκρουσης του αυτός επάνω στα σύνορα του όντος θα είναι και ο βαθμός της ειλικρίνειας και της άξιας της προσπάθειάς του.

Στόν περασμένον αιώνα η Φιλοσοφία είχεν ύποστητή την επίδραση του άνθισματος των θετικών και των Ιστορικών έπιστημών. Έπειτα από τη διάλυση της σχολής του Hegel η φιλοσοφική σκέψη έξούσε μια ζωή παρασιτική. Είχε η φιλοσοφία χάσει την αυτότελείά της και έπροσπαθούσε να κρατηθί παρουσιάζόμενη ως έπιστημολογική Φιλοσοφία και ως μεθοδολογία της έπιστημονικής έρεύνης.

Ο Kant με την κριτική τουκαθαρούλόγου είχε παρουσιάσει μια ίκανοποιητική δικαιολογία της βεβαιότητας και τηςάληθινότητας των θετικών έπιστημών αίτιολογώντας γνωσιολογικά τις ηγές από τις όποιες άντλούσε την έγκυρότητά της ή σκέψη του Νεύτωνος. Δεν μάς είχεν είπή όμως ο Kant τίποτε για την ηγή της βεβαιότητας των Ιστορικών και των πνευματικών έπιστημών. Στο σημείο αυτό είχαν ίδη οι μετεγελιανοί έρευνητές ένα κενό που άξιζε να συμπληρωθί. Αρχίζουν γι' αυτό να σχεδιάζουν τη συνέχιση της γνωσιολογικής εργασίας του Kant. Όπως ο Kant είχε καθορίσει το ρόλο που παίζε ο καθαρός λόγος για την σύνταξη των φυσικομαθηματικών έπιστημών, έτσι έζητήθηκαν έπειτα από το σβήσιμο του Γερμανικού Ιδεαλισμού, να καθορισθί ο ρόλος του λόγου στη σύνταξη του συτήματος των Ιστορικών ή πνευματικών έπιστημών. Έζητούσαν ένα «Ιστορικό λόγο» και ήθελαν να έπιλύσουν το πρόβλημα που ήθελε να έξακριβώσει με με ποιά μεθοδική πορεία οι Ιστορικοπνευματικές έπιστήμες είχαν φτάσει στις περίλαμπρες Ιστορικές τους άνακαλύψεις. Από τον καντιανισμό όμως την έποχην εκείνη ήταν άνεκτό μόνο το κριτικό του τιμήμα,

το όποιο από κάποιαν άποψη ήταν σύμφωνο με τις θετιστικές τάσεις των μέσων του 19ου αιώνας. Αρχισεν έτσι να δημιουργείται το νεοκαντιανό ρεύμα που διαδόθηκε και έμορφώθηκε σε άνεξάρτητη φιλοσοφική σχολή. Από της σχολής αυτής την εργασία προέκυψεν σπουδαιότατα συμπεράσματα. Έζητήθηκε να άποδειχθί ότι το πνεύμα άποτελεί μιαν έντελώς Ιδιαίτερη και άνεξάρτητη περιοχή· ότι η νομοτέλεια της λειτουργίας του πνεύματος είναι Ιδιαίτερης μορφής που δεν έχει σχέση με την νομοτέλεια της φυσικοκρατικής περιοχής. Ός αυτόνόητη άκολουθα ήρθεν έπειτα η πρόταση ότι η μεθοδική των πνευματικών έπιστημών είναι ολοκληρωτικά διαφορετική από τη μεθοδική του φυσικοκρατισμού (Naturalismus). Μια φυσικοκρατική ψυχολογία, μια φυσικοκρατική κοινωιολογία κατά την αντίληψη των όπαδών της σχολής αυτής δεν είναι δυνατόν να συγκροτηθί. Μια θεωρία όμως περί του όντος ή σχολή αυτή δεν είχε την εύκολια να μάς δώση το κέντρο των έρευνών της το είχε τοποθετήση στη διακρίβωση των πνευματικών λειτουργιών. Το όν το έθετο ως αντίστοιχο πόλο των λογικών πράξεων· λέγοντας όμως όν έννοούσε τη μορφή του όντος. Είχε κληρονομήσει από τον Kant την περίφημη διατομή άνάμεσα στην ύλη και την μορφή. Ό,τι γνωρίζομε, έλεγε ή σχολή αυτή, είναι ή μορφική πλευρά του όντος. Η ύλη είναι κάτι το άλογο και άγνωστο, ένα άγνωστο άλγεβρικό Χ που πάνω θα μένη άνεξερεύνητο μετατοπιζόμενο πάντοτε μακρύτερα, όσο το πλησιάζομε από κοντύτερα. Έτσι ο έμψυχότης για την άναγέννηση της Φιλοσοφίας μέχρι του 1900 ήταν ο κοντιανισμός.

Έπειτα από το 1900 σημειώνεται στο έπίπεδο της φιλοσοφικής έρεύνης μια καινούργια κατεύθυνση. Έως τότε το σύνθημα της άναγέννησης της Φιλοσοφίας ήταν «πίσω προς τον Kant». Τότε όμως ρίχνεται καινούριο σύνθημα «πίδ πέρα, πιδ επάνω από τον Kant». Ζητεί ή φιλοσοφική σκέψη να άπελευθερωθί από το έως τότε άκλόνητο μυθολόγημα της διατομής της ύλης από τη μορφή. Ζητείται πια μια προσέγγιση προς το όν και σημειώνεται μια ρωμαλέα τάση για τη δημιουργία καινούργιας όντολογίας. Θά ήταν μια άφελής παρεξήγηση άν ένομιζαμε ότι άρχισαν να σκέφτονται για την άνανέωση της παληάς μεταφυσικής όντολογί της προκαντιανικής έποχής, αυτής που είχε ωριασθί σε έρείπια έπειτα από την έπίμονη του Kant κριτική.

Στη διαμόρφωση της καινούριας φιλοσοφικής κατεύθυνσης άσκησεν άποφασιστική επίδραση ή αντίληψη ότι είναι δυνατόν να πλησιάζομε στην κατανόηση του όντο-

λογικού βάθους των όντων. Η κατανόηση όμως αυτή δεν ήμπορεί να γίνη με τη συνηθισμένη λογικοκρατική μεθοδική της έννοιολογικής σκέψης. Η ηγή των πρωταρχικών όντολογικών άληθειών δεν είναι ή καθρη λογική σκέψη που εργάζεται με τις έννοιες, τις κρίσεις, τους συλλογισμούς και τις θεωρητικές γενικεύσεις. Η ηγή της βαθύτερης άλήθειας είναι ή έποπτεία ή intuition. Ημπορεί δηλαδή το ανθρώπινο πνεύμα με μια ματιά να κατανόηση τον ουσιαστικό πυρήνα από τον όποιον άποτελείται ένα όν. Αν άκολουθώντας την όρολογία της παληάς έλληνικής φιλοσοφίας το ουσιαστικό στοιχείο κάθε πράγματος το είπομε «είδος», τότε θα άναγνωρίσωμε ότι υπάρχει μια πνευματική όραση, ίκανή να ίδη με μια ματιά την ούσια των όντων, μια «είδητική έποπτεία». Στη Γαλλία παρουσίασε τη νέαν αυτή στροφή ο τόσο γνωστός στον τόπο μας φιλόσοφος Bergson, στη Γερμανία ο Ιδρυτής της φαινομενολογικής σχολής Ed. Husserl. Η λέξη «φαινόμενο» στη φιλοσοφία του Husserl δεν έχει την σημασία που της δίνει το καντιανό σύστημα αλλά σημαίνει ό,τι και ο έλληνικός όρος «είδος» ή το φανόν του όντος όπως έλεγαν οι ύστεροπλατωνικοί. Ξαναπαίρνοντας ο Husserl την διδασκαλία του Brentano που έλεγε ότι το ουσιαστικό γνώρισμα κάθε ψυχικού γεγονότος είναι ή άναφορά του σε κάτι που στέκει έξω από τη σκέψη (Intentionalität), σε κάτι που είναι ώσαν το «έξω όν ή χωριστόν» του Άριστοτέλους, άνοιξε και πάλι ένα δρόμο προς την άπρόσιτη περιοχή των ύπερβατικών δεδομένων.

Η νέα αυτή στροφή είχε και άλλες άκόμε άποτελεσματικότερες άκολουθίες. Η «έποπτεία» είναι κάτι που γίνεται άμέσως· δεν μεσολαβεί κατά την συντέλεσή της ή διανοητική διαδρομή (discursus), όπως την ξάιρομε στην κρίση και στον συλλογισμό· έχει γι' αυτό το χαρακτήρα της άμεσότητας και παρουσιάζεται ώσαν κάτι το αίφνιδιο. Αυτά όμως τα χαρακτηριστικά της είναι και γνώρισμα που παπουσιάζει ή ίδια ή ζωή στις έκδηλώσεις της. Κατά τον τρόπον αυτόν δυνάμει της intuition οι τάσεις προς δημιουργία μιας καινούριας όντολογίας έρχονται σε συνεπαφή με το ρεύμα της Φιλοσοφίας της ζωής που είχε πάρει στην πρώτη του άφετηρία από τις φιλοσοφικές του Νίτες άναζητήσεις. Η φιλοσοφική έρευνα έπειτα άόό την πλησίασή της αυτή προς την ζωή κερδίζει άσυνήθιστη ζωρότητα και έπικαιρότητα. Δεν είναι πια ή Φιλοσοφία ένα παιγνίδι με τις έννοιες όπως μάς τις είχαν κληροδοήσει οι σχολές των περασμένων αιώνων. Η φιλοσοφία θέλει να ύψωθί στο έπίπεδο μιας ένεργητικότητας προκισμένης με την άμε-

σότητα και την νεανικότητα που χαρακτηρίζει την ίδια τη ζωή· χρειάζεται πνευματική άκμαιοτητα· πρέπει όποιοι την άσκεί να είναι σε θέση να ρίξη μια ματιά γόνιμη μέσα στο αίγνιμα που παρουσιάζει ή ζωή και ή συγκεκριμένη ύπαρξη.

Παράπλευρα από τον Husserl είχε εργασθί στη Γερμανία ένας άλλος μεγάλος έρευνητής ο Dilthey προσπαθώντας να κατανόηση τη ζωή στις ύψηλότερες έκφανσεις της πνευματικής της δημιουργικότητας. Οι τάσεις αυτές φέρνουν πια ολοκληρωτικό κλονισμό στην πίστη προς την άποκλειστική κυριαρχία του Λόγου και ξαναζωντανεύουν την πεποίθηση ότι υπάρχει μέσα στη ζωή κάποιος δημιουργικός πλούτος άνεξάρτητος από την φυσικοκρατική αίτιότητα. Η κατανόηση του σύμπαντος—άν ύποθέσωμε ότι υπάρχει ή δυνατότητα για μια τέτια κατανόηση στο ανθρώπινο πνεύμα—φαίνεται ότι δεν είναι δυνατόν να γίνη μέσα στο πλαίσιο μιας θεωρίας που θα έμιλουσε για σύνδυασμούς άπλουστάτων στοιχείων· αντίθετα προύποθέτει την ύπαρξη δημιουργικών δυνάμεων σύνολικής και όχι άτομιστικής ύφης. Γι' αυτό ή σύγχρονη φιλοσοφία προσπαθεί να εύρη στην περιοχή της Ψυχολογίας και της Κοινωνιολογίας όχι τα πρώτα συστατικά στοιχεία· αλλά τις πρωταρχικές οργανικές και ύπερατομικές ένότητες που άπαρτίζουν τα σύνολα. Βγαίνοντας άκόμη έξω από τον κόσμο του πνεύματος και προχωρώντας προς τους κόσμους του ύλικού σύμπαντος εύρίσκεται σύμφωνος και με τα πορίσματα της έρεύνης της νεώτερης φυσικής που κλίνει όχι πια προς την ίδέα της άπειρότητας αλλά του πεπερασμένου. Είμαστε, λένε οι θεμελιωτές της νεώτερης Φυσικής, περισσότερο δικαιολογημένοι να μιλήσωμε για ένα κλειστό και πεπερασμένο σύμπαν όπως το έπαίρναν οι σοφοί των παλαιών έλλήνων παρά για ένα σύμπαν θεωρημένο ως άπειρότητα με την έννοια που έδινε στον όρο αυτό ο Jordano Bruno έγκαθιδρόντάς την στην Ευρωπαϊκή κατανόηση.

Ξαναπαίρνοντας το νήμα των σκέψεών μας από την άρχη λέμε ότι τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης φιλοσοφίας είναι : ή άπόκρουση της λογικοκριτικής μεθοδού, ή τάση προς τον Όντολογισμό, ή έκτίμηση των άμέσων δεδομένων της ζωής και της συγκεκριμένης ύπαρξης και ή κλίση προς τις έννοιες του πεπερασμένου και του συνόλου. Η φιλοσοφία παρουσιάζει ένα μεγάλο βαθμό Μισολογίας και ένα έξαιρετικό ένδιαφέρον για ό,τι έμφανίζεται ως συγκεκριμένη ύπαρξη και ύπόσταση· πρώτη θέση σ' αυτό το ένδιαφέρον έχει πάρεη ή ύπαρξη του ανθρώπου θεωρημένου ως όντος που ζή μέσα σε μια καθωρισμένη το-

ποθέτηση. Η ύπαρκτική φιλοσοφία (Existenzphilosophie) του Jaspers άσχολεΐται άκριβώς με τδ τελευταίο τουτο πρόβλημα. Στο Heidegger σημειώνεται μιά προχώρηση πέρα από την ύπαρκτική φιλοσοφία, γιατί αύτη θεωρείται ως θεμελιώδης όντολογική αναλυτική πού έχει ως αποστολή νά χρησιμεύσει ως βάση μιας εύρωπτης Όντολογίας με θέμα «τό όν ή όν» όπως και στην άριστοτελική πρώτη Φιλοσοφία. Στην ίδιαν αύτην άριστοτελικήν άποψη φαίνεται νά φτάνη και Nikolai Hartmann. Για τόν φιλόσοφον αύτόν ή έριδα του του ύποκειμενισμού και του αντικειμενισμού δημιουργεί τά ψευδοπροβλήματα του βεαλισμού, του ύποκειμενικού ιδεαλισμού και του μονισμού. Και τά τρία αυτά συστήματα δέν βλέπουν ότι ή γνώση όντας συσχέτιση του ύποκειμένου και αντικειμένου είναι σχέση πού έχει όντολογικήν άξία. Τό γεγονός ότι ό Nikolai Hartmann προέρχεται από τις τάξεις του νεοκαντινικού κριτικισμού δείχνει την αποφασιστική έπικράτηση των καινούργιων τάσεων. Σύμπτωμα με την ίδια σημασία είναι τό ό,τι συμβαίνει σήμερα με τους μελετητές των συγγραμμάτων του Kant. Μέχρι πρό δύο εικοσαετιών οι σχολιαστές του Kant έζητούσαν μέσα στα έργα του γνωσιολογία· σήμερα έγινε της μόδας νά ζητούνται τά μεταφυσικά στοιχεία πού ύπάρχουν μέσα στο καντιανό οικοδόμημα. Έτσι άρχισε μιά καινούργια άνασκαφή πού έγινε άφορμή νά γραφούν ένα πλήθος από ειδικές μελέτες.

Χαρακτηριστικό άκόμη γνώρισμα της φιλοσοφίας της έποχής είναι ή άσκηση έντονης κριτικής σχετικά με τά δημιουργήματα της πολιτιστικής ζωής και ή προσπάθεια νά ξερευνηθή ή ιστορική ζωή στη βαθύτερή της ουσία. Από τή μιά μεριά δηλαδή παρουσιάζεται μιά κριτική του πολιτισμού και από την άλλη μιά μεταφυσική όντολογία της Ιστορίας. Τις περισσότερες φορές οι διερευνήσεις αυτές εύρίσκονται στα χέρια έρευνητών πού προέρχονται από την Θεολογία. Ποία είναι ή άξία των άγαθών πού δημιουργεί ή ανθρώπινη κοινωνία με την συνεργασία της; ποίο είναι τό νόημα της πολιτιστικής έργασίας; Ποίο είναι τό νόημα της Ιστορίας; Υπάρχει Ιστορική πρόοδος ή Ιστορικός περιδοισμός; Ποία είναι ή σχέση μεταξύ έγκοσμίου και αιώνιου όντος; Όλα αυτά τά έρωτήματα έτέθηκαν και έρευνήθηκαν με βαθύτητα και έντονότητα μέσα στον κύκλο της προτεσταντικής διαλεκτικής Θεολογίας της όποίας αντιπροσωπευτικώτερος έρευνητής είναι ό Barth. Από τους Θεολόγους της Άνατολικής Όρθοδοξίας ό Νικόλας Μπερντιάεφ παρουσίασε άξιολογώτατες έργασίες έπάνω στα προβλήματα πού αναφέρονται στην άξία του

πολιτισμού και στο βαθύτερο νόημα της Ιστορίας. Τό βιβλίο του «Τό νόημα της Ιστορίας» είναι μιά προσπάθεια για την έρμηνεία της Ιστορικής εξέλιξης σύμφωνα με τις αντίληψεις της άνατολικής όρθοδοξίας, και για την άνεύρεση των στοιχείων εκείνων της ζωής όσα διασπούν την προσωρινότητα και την έγκοσμιοτητα παραπέμποντας στην διαρκή συνέχεια της θεϊκής αιωνιότητας.

Η προσπάθεια για μιά μεταφυσική έρμηνεία της Ιστορίας δέν ήταν δυνατόν νά άπασχολήσει ούτε την όντολογία της προκαντιανής μεταφυσικής ούτε της μεσαιωνικής, γιατί οι όντολογίες αυτές αναφέρονταν στη μελέτη του αντικειμενικού όντος χρησιμοποιώντας λογικές—παγωγικές μεθόδους. Τήν θέση του Ιστορικού προβλήματος στην όντολογική του μορφή την προεκάλεσε ό Hegel ιδρύοντας τή διαλεκτική μέθοδο, μιά μάθηση πού σκοπός της ήταν νά καταθρυμματίσει τόν αντικειμενικό χαρακτήρα της Ιστορικής πραγματικότητας. Η σύγχρονη άκόμη άνθηση των Ιστορικών έπιστημών έκαμεν ώστε νά γίνη αντικείμενο φιλοσοφικής διερεύνησης όχι μονάχα ή μεθοδολογία τους αλλά και τά όντολογικά τους χαρακτηριστικά. Τό πρόβλημα του «Ιστορισμού» της διακρίβωσης δηλαδή της συμβολής των Ιστορικών γνώσεων στη ζωή του παρόντος άπετέλεσε σημείο ζωηροτάτων συζητήσεων. Οι Ιστορικές έπιστήμες είχαν νομιστή για μιά στιγμή ώσαν ένα βάρος έπιζήμιο για την άπρόσκοπτο εξέλιξη της ζωής του άμέσου παρόντος. Έχρειάστηκαν μεγάλες προσπάθειες για νά δείχτη ή σημασία τους και ή καρπόφορη σύνδεσή τους με τή ζωή. Έπειδή όλα αυτά τά προβλήματα έχουν ύψιστη σημασία για την συγκεκριμένη του ανθρώπου ύπαρξη, συναντάται έπάνω στα σημεία αυτά ή μεταφυσική της Ιστορίας πρds την ύπαρκτική φιλοσοφία και πρds την φιλοσοφία της ζωής,

Η έκθεση πού προηγήθηκε δέν είναι κατά κανένα τρόπο μιά λογική κατασκευή. Τά πορίσματα της θέλουν νά είναι άνάλυση και μόνο άνάλυση δεδομένων. Δέν δημιουργούμε παίρνοντας αύτη ή εκείνη την άρχή ένα σήστημα Φιλοσοφίας. Ζητάμε μόνο νά διαγνώσουμε τά γενικώτατα χαρακτηριστικά όσα ή πραγματικότητα παρουσιάζει δίνοντας σ' αυτά μιά ισόσταθμη έκφραση της περιγραφής. Τά γεγονότα πού διακρίβωνει ή φιλοσοφική διερεύνηση δέν πρέπει νά είναι ούτε είναι έπινοημένα· τά ζούμε και τά αισθανόμαστε μέσα στη ζωή μας. Μιά γρήγορη ματιά έπάνω στα πραγματικά δεδομένα άρκεί για νά δείξει καθαρά την όρθότητα των διαπιστώσεών μας.

Άν άντικρύσαμε με ένα συνοπτικό και προεκτικό βλέμμα όσες τάσεις τώρα

παρουσιάζει ή συγκαρινή κοινωνική ζωή θά διακρίνωμε μιά σπουδαία διαφορά. Προτύτερα στην έποχή του θετικισμού οι κοινωνικές και κρατικές κοινότητες ένεφανίζονταν ώσαν άθροίσματα συστήματος από άτομα. Οι κάθε λογής όργανώσεις δέν είχαν στερεότητα πού νά έξεπηγάσει από τήν συνάρτησή τους σέ ένα σύνολο· δέν είχαν άκόμη άθροδ άποκλειστικότητα· ένα άτομο π.χ. ήμπορούσε νά άνήκη σέ πολλές όργανώσεις πού έξυπηρετούσαν διαφορετικούς σκοπούς. Η σύγχρονη κοινωνική και κρατική εμφάνιση της έποχής μας έχει τό χαρακτηριστικό μιάς έκδηλης και έντονης άποκλειστικότητας. Τό σύνολο έχει κυριαρχικά δικαιώματα έπάνω στο άτομο και τό άτομο όφείλει νά άνήκη πέρα ως πέρα σέ μιάν ώρισμένη όργάνωση καθολικής μορφής. Όχι μόνο ή όργάνωση της κρατικής ζωής αλλά και της βιομηχανικής και της συνεργατικής δροστηριότητας έχει και αύτη τό χαρακτηριστικό της άποφασιστικής δλοκληρωτικότητας. Στις έπιστήμες μένουν νά εύρουν τις μεγάλες δλότητες μέσα στις όποιες παίρνει τή σημασία του κάθε έντεταγμένο μέλος. Προτύτερα ή ψυχολογία άναζητούσε τά πρώτα στοιχεία της ψυχικής ζωής, τώρα όμως τείνει νά έπιβληθή ή συνολική ψυχολογία πού άναζητεί τόν προσδιορισμό της ζωντανής ψυχικής δλότητας. Τό ανθρώπινο σώμα δέν πέφτει κάτω από τά μάτια της Ιατρικής ώσαν ένα μηχανικό άθροισμα κυττάρων αλλά τό βλέπουν ως ζωντανή οργανική δλότητα. Είναι όμως ή δλότητα κάτι τό μεταφαινομενικό, γιατί στην αίσθηση παρέχονται μόνον τά έπί μέρους μέλη· δυνάμει του μεταφαινομενικού χαρακτήρος της ή δλότητα άνοίγει έναν καινούριον όρίζοντα και παρατέμπει πέραν από την ατομικιστική καταθρυμματίση πρds ένα ουσιαστικό βάθος των πραγμάτων και πέρα από τά «φαινόμενα».

Είναι δυνατόν νά συναντήσωμε και νά άναγνωρίσωμε την ύφή του καινούριου πνευματικού μας περιβάλλοντος και στην περιοχή της καλλιτεχνίας της έποχής μας. Αντίκτυπος της ήταν τά δυό καλλιτεχνικά ρεύματα, στις άρχές τό έξπρεσιονιστικό και έπειτα τό ύπερρεαλιστικό. Τό τέρμα του 19ου αιώνας είχε κλείσει με τόν ήμπρεσιονισμό στη ζωγραφική και με τόν βεαλισμό στη φιλολογία. Ο ήμπρεσιονισμός ήταν ή έκδήλωση μιας ύποκειμενικής διάθεσης, άφου παρουσιάζει τά πράγματα όπως τά συλλαμβάνει μιά ύποκειμενική έντύπωση, Μιά τέτια Τέχνη όμως πού περιορίζεται στην έντύπωση δέν είναι σέ θέση νά άνοιξη άποκαλυπτικά τή θέα ενός ουσιαστικώτερου κόσμου. Ο όντολογικός κόσμος στέκει πιο ψηλότερα τόσο από τόν ύποκειμενισμό όσο και από τόν αντικειμενισμό. Γι'

αυτό ό καλλιτεχνικός όντολογισμός δέν ήμπορούσε νά είναι εύχαριστημένος ούτε με την ύποκειμενικότητα του ήμπρεσιονισμού, ούτε πάλι και με την αντικειμενικότητα ενός βεαλισμού όπως τόν ήθελαν ό Ζολά. Μιά τέτια φιλολογική κατεύθυνση ήταν κατά βάθος συγγενική με τόν θετικιστικό έπιστημονισμό· έτσι εύρίσκομε φυσικό τό ότι ό Ζολά με τόσο πολυθόρυβο διαφημισμό έκαμε γνωστές τις έπισκέψεις του στα νοσοκομεία και στους χώρους της ανθρώπινης έργασίας πού ήταν τά σπουδαστήρια του για την σύλληψη των βεαλιστικών στοιχείων της ζωής. Ο έξπρεσιονισμός όμως έζητούσε μιά βαθύτερη είσχώρηση μέσα στην ουσία των πραγμάτων, έζητούσε όχι την άναπαράσταση της αντικειμενικής των όντων μορφής αλλά του μεταφυσικού των βάθους. Γι' αυτό στα χέρια του οι καθωρισμένες μορφές της αντικειμενικής εμφάνισης των όντων διαλύθηκαν για νά αφήσουν νά γίνη όρατή ή όντολογική τους διάρθρωση. Έδειχνονταν ότι κάθε πράγμα άποτελεί ένα σύστημα άναφορών πού παρατέμπει σέ κάποιον ύπερβατικό χώρο έξω από την περιοχή της έμπειρίας. Από τό άλλο μέρος ή ποίηση του Rilke άνοιγε νέα κι' αύτη διάσταση μέσα απ την όποια ήρχονταν πρds έμάς ήχοι από ένα μακρυνόν όρίζοντα όπου ήταν ένθρονισμένη δίπλα απ την θρησκευτική ή όντολογική άλήθεια. Άκόμη άδρότερη εμφάνιση του καλλιτεχνικού όντολογισμού είναι ό σύγχρονος ύπερβεαλισμός πού ζητά την άπεικόνιση του βαθύτερου είναι των πραγμάτων. Ο ύπερβεαλισμός δέν θέλει νά μας δώσει πληροφορίες για τουτό ή έκείνο τό ώρισμένο αντικείμενο της πραγματικότητας. Ζητά νά μας κάμη προσιτό τό είναι πού έχουν τά όντα ως συνολικότητες αντικειμένων ώρισμένων τάξεων. Οι άξιώσεις του ύπερβεαλισμού θά ήμπορούσαν νά θεωρηθούν ώσαν άκολουθίες της κριτικής της καλλιτεχνίας όπως την είχε κάμει ό Πλάτων στο δέκατο βιβλίο της Πολιτείας του. Την Τέχνη την κηρύσει στο βιβλίο του αυτό «μίμησιον φαντάσματος» γιατί δέν ήμπορεί νά μιμηθή τό «όν ως έχει» αλλά μιμείται τό «φαινόμενον ως φαίνεται». Ο ύπερβεαλισμός λοιπόν ξεπερνώντας τόν φαινομενισμό του ύποκειμενισμού και την νεκρότητα του παλιότερου βεαλισμού προσπαθεί νά φέρη στη ματιά μας τά πράγματα από την όντολογική τους άποψη. Οι φυσικές φόρμες των πραγμάτων, οι συνηθισμένες δλότητες της καθημερινής ζωής, διαλύονται σέ παράξενους για τόν άμύητο σχεδιασμούς στη ζωγραφική, και σέ άκόμη παραδοξότερες ψυχολογικές άνακοινώσεις στην πεζογραφία. Η Άρχιτεκτονική πάλι έπροσπάθησε νά παρουσιάση καινούριες φόρμες έπάνω σέ οικοδομήματα πού χρησιμοποιούνται ως

χώροι της κοινής ζωής, σε θέατρα, σιδηροδρομικούς σταθμούς και σε μεγάλες έγκαταστάσεις βιομηχανικών εργασιών. Ο νέος αρχιτεκτονικός ρυθμός προσπαθεί να γίνη μία μυθική διερμηνεύση της τελεολογικής ιδέας που θέλουν να έξυπηρετήσουν τα κολοσσιαία αυτά οικοδομήματα, οι χώροι αυτοί που συγκεντρώνουν κίνηση και δυναμισμό άπροσπέλαστο στη νηφάλια σκέψη περιμένων εποχών.

Η ανάλυσή μας είχε αρχίσει με την διαπίστωση ότι στη Φιλοσοφία έναπόκειται η διερεύνηση του πνευματικού κόσμου μέσα στον όποιον ριγμένος ζή ο άνθρωπος. Σταματά όμως έως εδώ η άρμοδιότητά της; ή μπορεί τάχα να έκφραση μία κρίση επάνω στα γεγονότα όσα ή αναλυτική της περιγραφή μās έπαρουσίασε; Αναπαύει τον έρευνητή τό αντίκρουσμα των δεδομένων ή θέτουν σ' αυτόν καινούρια άπορητικά προβλήματα; "Αν ή Φιλοσοφία είναι, όπως είπεν ο Άριστοτέλης; έπιστήμη στο βάθος της άπορητικής, θά ήταν δικαιολογημένο να έρωτήσωμε ποιές είναι εκείνες οι γόνιμες άπορίες που ώσαν μυστικά σκιρ-

τήματα σαλεύουν μέσα στα βάθη καιρών που δέν έφτασαν ακόμη στα σύνορα της έποχής μας; Έσημείωσαμε στην αρχή ως άποφασιστικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης φιλοσοφικής σκέψης τή Μισολογία. Αναμφισβήτητο βέβαια είναι πως για τή Φιλοσοφία επικινδυνότατος ξεπεσμός είναι τό να γίνη Φιλολογία. "Εως που όμως ήμπορεί να φτάση ή Μισολογία της; Σε στιγμή βαθύτατης έσωτερικής περιουλλογής είχεν ειπή ο Spinoza: «Quam aram sibi parabit qui maiestatem rationis laedit?» ποίο βωμό θά έτοιμάση για τον έαυτό του, όποιος κακοποιεί τήν μεγαλειότητα του λόγου;

"Επειτα: αν ή Φιλοσοφία είναι μόνο έκκριβωση δεδομένων, αν τό άποφασιστικό της χαρακτηριστικό είναι ή ένάτηνση του όντος, που είναι ο κανονιστικός χαρακτήρας της; Πως σε μία τέτοια περίπτωση θά ήταν δυνατόν να ύψωθη ως ρυθμιστής της ζωής, όπως τήν ήθελαν οι παλασι Έλληνες σοφοί;

Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

Φατεπουρσικρί (1)

*Τρία χωρίσματα έχει ο τάφος του άγιου
τρεις δυνάμεις κατέπνιξα, για να καθήσω εδώ,
νικητής του έαυτού μου. Στη νεκρή πόλη
μόνο ή φραιότητα της αναπόλησης σχηματίζεται
Πλάι στο νεκρό, μονάχα ή κίνηση του φτερού
πὸν κρατῶ. Οι σύντροφοί μου δέν υπάρχουν,
οὐτ' εγὼ γι' αυτούς' έχουμε κντιαχτεί πάρα πολύ,
άτελείωτες ώρες θελήσαμε να χαροῦμε τή σιωπή
και χαθήκαμε. Τὸ φτερό που κινῶ εἶν' άκίνητο,
τό στόμα μου κ' αν μιλήσει, δέν έχει φωνή.
τά πόδια μου δέν ξέρουν τή σημασία της κίνησης.
Χαρά άπεριόριστη τοῦ κενού της τέλειας στέρησης.
Κανένας σκοπός, καμμιά χρήση προσπάθειας.
Καμμιά προέκταση της ψυχής οδυνηρή.
Κάθομαι πάνω στα πόδια μου.
Γύρω, τριγύρω ή άτμόσφαιρα απ' τον τάφο του άγιου.*

ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΗ

1) Νεκρή πόλη των Ίνδιων

Ο ΜΗΝΑΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Ο κ. Κ. ΜΠΑΣΤΙΑΣ

Ο διορισμός του κ. Κ. Μπαστιᾶ, στην θέσι του Διευθυντού των Καλών Τεχνών είναι ευτύχημα για τα Έλληνικά Γράμματα. Ο κ. Μπαστιᾶς, λογοτέχνης ο Ίδιος, από φύση, από ανάγκη δραστηριότητα, έχθρος της ρουτίνας, είναι εκείνος που θά φέρη μία ταχτοποίηση γενικώτερη και θά δώση τήν άπαιτούμενη κατεύθυνση για τήν ίνισχυση των Ικανοτήτων και των καλών προθέσεων.

Έχουμε τήν πληροφορία ότι ο κ. Μπαστιᾶς θά ένδιαφερθῆ ειδικώτερα για τή Θεσσαλονίκη για τήν πνευματική και καλλιτεχνική της παραγωγή, και για τήν ίδρυση θεάτρου που νᾶναι σαν παράρτημα του Βασιλικού. Κι' έπειδή γνωρίζουμε τον κ. Μπαστιᾶ είμαστε βέβαιοι ότι οι πρωτοβουλίες του δέν θά σταματήσουν εκεί όπου αρχίζει ή πραγματοποίηση.

ΤΑΚΗΣ ΜΟΥΖΕΝΙΔΗΣ: «Ο Αισχύλος και τὸ θεάτρο του»

Πριν διοριστεί σκηνοθέτης στο Βασιλικό θέατρο ο κ. Τάκης Μουζενίδης έδωσε στη Θεσσαλονίκη τα πρώτα δείγματα της Ιδιοφυίας του. Κατόπι, ευτύχησε να συμπληρώσει τις σπουδές του στη Γερμανία, όπου και τύπωσε στα γερμανικά τό βιβλίο του με τόν παραπάνω τίτλο. Ο γερμανικός έκδοτικός οίκος Otto Elster Gfes els, που είναι και ένας από τους σοβαρότερος, παρουσιάζει με τό ακόλουθα λόγια τό περιεχόμενο της μελέτης αυτής:

«Η έργασία αυτή προορίζεται κατ' αρχήν για τους πρακτικούς του θεάτρου Σπάνια γίνεται αντίληπτος ολόκληρος ο δραματικός πλούτος των κλασσικών τραγωδιών, που πολλές φορές άποκρούονται ολότελα — και έκ μέρους μεγάλων καλλιτεχνών — σχετικά με τή θεατρική τους ένέργεια, εξαιτίας της δθθεν έλλειψεως ζωής και κινήσεως. "Όμως αυτήν ακριβώς παρουσιάζουν σ' έξαιρετικό βαθμό όταν παρατηρήσει κανείς διεξοδικά και με ακρίβεια. Τὸ έγχείρημα της άποδείξεως αυτού του Ισχυρισμού θά είναι ο κύριος σκοπός αυτού του βιβλίου. "Όταν έπιχειρείται να κα-

θοριστεί ή ακριβής σκηνική έξήγηση αυτών των έργων, τούτο δέ γίνεται με τό σκοπό να συνταχτεί μία έξάπαντος άκολουθητέα συνταγή κατά τήν άπόδοση των δραμάτων που θά μπορούσε να παραβλέπει τήν έλευθερία της καλλιτεχνικής δημιουργίας, παρά στην προσπάθεια να σχεδιαστεί στο θεατρικό ειδικό μία όσο τό δυνατό τέλεια εικόνα του θεάτρου εκείνης της έποχής και με τόν τελικό σκοπό να γίνει δυνατή μία μοντέρνα περιγραφή της κλασσικής τραγωδίας, σύμφωνα με τό νόημα του ποιητού της και τις αντίλήψεις της έποχής μας».

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γ. ΔΕΛΙΟΥ: «Στά ίχνη του άγνωστου Θεού», μυθιστόρημα Θεσσαλονίκη 1937, έκδοση «Μακεδονικών Ημερών».

Τὸ τελευταίο αυτό έργο του κ. Γ. Δέλιου αφήνει στον άναγνώστη μία γοητεία άναντίρρητη: Η ροή του λόγου, ο ποικίλος έλιγμός και ή ήχητική της φράσης του, και πὸ πολύ μία δεξιοτεχνία, που ύπάρχει απ τήν αρχή ως τό τέλος. Κλείνοντάς το καταλαβαίνεις τόν έαυτό σου να κυριαρχείται από τήν έκτίμηση προς τήν προσπάθεια, να χαίρεται τό αξιόλογο έπίτευγμα ενός μόχθου, που προτίθεται να συναρθρώση λεπτές, ασύλλυπτες ίνες σ' ένα λεπτοφάντο πλέγμα. Γιατί αυτή είναι ή πρόθεση του συγγραφέα: δέν τήν μαντεύεις, δέν σου υποβάλλεται σα μία άμεση έκφραση ενός έσωτερικού κόσμου, αλλά έκβάλλει καθαρῆ παντοῦ. Είναι τούτο άποτέλεσμα τεχνικής; είναι από τή διανοητική ιδιοσυγκρασία του συγγραφέα; Τὸ γεγονός είναι ότι παντοῦ ύπάρχει κάτι τό έσκεμμένο, τό κριτικό αντίκρουσμα των πραγμάτων, που ένῶ πάει να σκηνοθετήση μία άτμόσφαιρα ύποβολής και προεκτάσεων από μυστικά ψυχικά κινήματα, στην πραγματικότητα έξαντλεί τά πάντα, ως τήν πὸ έλάχιστη λεπτομέρεια. "Ετσι δέν υπολείπονται πὸ μυστικά. "Υπάρχει όμως ένα αντίσπάζμισμα, που μπορεί να ίσοβαρήση, ως ένα σημείο ίσως αυτή τήν έλλείψη: Είναι ή δεξιοτεχνία που είπαμε στην αρχή, ή Ικανότητα του συγγραφέα να περιγράψη ὅ,τι θά έπρεπε έμεις να δισοθανθοῦμε. Συγκεκριμένα: Έξτελεισσεται ένας μῦθος, που ο συγγραφέας τόν μεταχειρίζεται ως άφορμή, ως ένα πλάνο, για να

μάς εμφάνιση την έσωτερική περιπέτεια των προσώπων των, μάλιστα ενός κυρίως προσώπου, της Νάινας. Τα άλλα πρόσωπα είναι το περιθώριο της Νάινας, είναι να ποῦμε οί απαραίτητες αντίστασεις επάνω στις όποιες συγκρούεται ή έσωτερική της ζωή. Το κύριο λοιπόν αυτό πρόσωπο διαγράφεται αρκετά καθαρά: Ζή διαρκώς μιάν άνικανοποίητη προσδοκία ενός πλάσματος της ψυχής της, ενός «Θεού». Είναι μιά ψυχή ρομαντική, έφ' όσον ανατείνεται, με τή φαντασία επάνω από κάθε παρούσα στιγμή και προεκτείνεται προς ένα όνειρο. Χαρακτηρίζει επίσης τό ίδιο πρόσωπο ένας έντονος έγωϊσμός, φραγματός στην όλοκληρωτική έκδήλωση της ψυχής της. Το τελευταίο αυτό στοιχείο δημιουργεί ένα έσωτερικό δράμα σιωπηλό: άγαπά τον Φώτη, σ' αυτόν ίσως θά εύρισκε ό, τι προσδοκούσε. Όμως ό έγωϊσμός της είναι φράγμα για μιά έκδηλη έπικοινωνία μαζί του—άνάλογος έγωϊσμός ύπάρχει και στον Φ. —. Έτσι παίρνει στο τέλος τον Κ. Ευγενίου, αντίποδα στην έγωκεντρική και ρομαντική της ιδιοσυγκρασία. Ο μύθος είναι εύρημα πρώτης τάξεως και δείχνει ότι ό συγγραφέας έχει μυθοπλαστική Ικανότητα. Ο έγωϊσμός αυτός των δυό προσώπων δημιουργεί εύκαιρίες, έδαφος για μιά διπλή, να ποῦμε, βίωση: Τήν έπιφανειακή και τήν έσωτερική. Συνυπάρχουν τήν ίδια στιγμή ψυχικά κινήματα που φανερώνονται με λόγια ή άλλες έκδηλώσεις και μαζί πίσω απ' ό, τι δείχνεται, άλλα και βιώνονται μυστικά. Άλλά, όπως είπαμε, ενώ ό συγγραφέας βρίσκει και σκηνοθετεί τό έδαφος και ή πρόθεση του είναι να μάς κάνει, πίσω από τό προσωπίδα, να διαισθανθούμε τό μυστικό αυτό υπόστρωμα, διαρκώς άφαιρεί τά προσωπίδα και μάς δείχνει πολύ καθαρά και τά πρόσωπα. Πόση διάφορα σε τό μυθο από τή «Βικτώρια» του Χάμφουν, που εμφάνίζονται αντίστοιχα κάπως φαινόμενα. Έκεί κάθε κομμένη φράση, κάθε λέξη, άνοίγει άποκάλυψη μπροστά μας τήν κρυφή περιπέτεια. Θυμούμαι τώρα, που κάποιος έγραψε κρινοντας τό προηγούμενο έργο του Κ. Δέλιου, «οί άνθρώποι που νοσταλγοῦν» ότι είναι μάλλον δοκίμιο. Πραγματικά ό Κ. Δέλιος κάνει ψυχογραφική κριτική, άν μορφή να λεχθῆ, σκηνοθετεί άφορμές ψυχικών κινήματων με τό πολύ καλό μεταχείρισμα του μύθου του, μόνο και μόνο θάλεγε κανείς, για να κάνει παρατηρήσεις πολλές φορές ένδιαφέρουσες και με πολλή διειδυτική Ικανότητα, σχόλια επάνω σ' αυτά. Είναι τό κριτικό άντίκρισμα των πραγμάτων Έτσι έξηγείται ή αισθητή άπουσία χυμού και μάλιστα στους διάλόγους, — συχνά μοιάζουν άνταλλαγές κρίσεων από τά πρόσωπα

επάνω στην ίδια τους τή ζωή και όχι εκφράσεις έντονης βίωσης—ή τάση για άνάλυση, ή περιγραφή του πλαισίου από τή φύση ή τή ζωή, που γίνεται όχι πάντα από οργανική αναγκαιότητα και με ένα ρεαλιστικό σχεδόν έπιμερισμό, χωρίς τή μετουσίωση εκείνη που δίνει ή εκ των ένδον θέα.

Όμως τό έργο αυτό δεν παύει να είναι ένα σημαντικό προχώρημα στην εξέλιξη του συγγραφέα και γενικώτερα μιά πολύ αξιόλογη προσπάθεια. Ειδικώτερα ό Κ. Δέλιος κατά τή γνώμη μου, πάνω από κάθε άλλο, έχει μερικά άναντίρρητα προσόντα: Μιά εύγένεια, ακτινοβολία από τον έαυτό του, γλωσσική καλλιέργεια, Ικανότητα να περιγράφη, να αισθητοποιη τή τα πιό λεπτά και φευγαλέα πράγματα.

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

ΘΑΝΑΣΗ ΠΕΤΣΑΛΗ: «Άνθρώπινη Περιπέτεια» μυθιστόρημα, Άθήνα 1937.

Στό μυθιστόρημα αυτό του Κ. Θανάση Πετσάλη ό έξωτερικός ρυθμός της ζωής διχάζει τά άτομα, τά αναγκάζει να άπλώσουν τον έαυτό τους, να τον σκορπίσουν σ' ένα πλήθος από περιστατικά και γεγονότα, που ή βοή τους δεν τά επιτρέπει να συγκεντρωθουν, να στοχαστούν, να ένδιαφερθουν για τίς μυστικές και τίς άνέκφραστες ψυχικές πραγματικότητες τους. Ολόκληρη ή προσοχή του συγγραφέα συγκεντρώνεται Κ' έξαντλείται στην αφήγηση, τήν όμαλή, είναι άλήθεια, τήν εύχάριστη, με τήν πυκνή διαδοχή των γεγονότων και τήν προσμονή, που σε αρκετά σημεία κορυφώνεται. Ένα προτέρημα του Κ. Θ. Π. είναι ή συγκρατημένη άνάμιξη του λυρικού και ποιητικού στοιχείου, ειδικά στο επίπεδο της φυσιολατρίας που βρίσκεται σε μιάν οργανική σύνθεση με τό μυθο. Άπό όλα τά πρόσωπα — τά όχι λίγο — που κινούνται στις σελίδες της «Άνθρώπινης περιπέτειας» δε βλέπουμε κάπως καθαρώτερα, παρά τον Άγγελο Δαμάκο — τον ήρωα που δέχεται και όλο τό βάρος του μύθου. Μα κι αυτόν πάλι, τον βλέπουμε όχι μέσ' από τό θυμικό και τήν ένδοσκόπηση, παρά με τό έπεισόδιο και τήν περιπέτεια τή σχεδιασμένη από πριν. Το κυριώτερο αυτό πρόσωπο, κατά τήν παλιά γνωστή τακτική, περιάγεται προσεκτικά από τό συγγραφέα, από τή στιγμή που έγκαταλείπει τό λιμάνι του Πειραιά, για να έγκατασταθεί στο Παρίσι, όπου πρόκειται να συνεχίσει τίς σπουδές του. Για ένα διάστημα παρακολουθεί τακτικά τά μαθήματα, όμως σιγά - σιγά, ή μελέτη στο σπίτι, ή στη βιβλιοθήκη, άτονεί. Ο Άγγελος Δαμάκος έρχεται σε στενωπό δεσμού με τή ζωή, κάνει γνωριμίες, συνάπτει σχέσεις, και φυσικά, οί οικονομίες, οί έγ-

γραφές στο Πανεπιστήμιο, διοχετεύονται στα γλέντια, στην εμφάνιση άνάμεσα στον κόσμο και στην πρόσκαιρη Κ' έπιπόλαιη περιφάνεια που δίνει στον άντρα ή καινούργια κατάκτηση, με άντικειμενικό πάντα σκοπό τήν άπόλαυση και τή σάρκα. Ο άναγνώστης νιώθει τον άέρα αττίθης της κοινωνικής τάξης, με τίς κούφρες άναζητήσεις, και τήν ψυχική γύμνια, με τή χυδαιότητα και τή ματαιοδοξία. Το άποτέλεσμα αυτής της γοητευτικής ζωής ήταν να συνδεθεί ταυτόχρονα τόσο στενά με μιά γυναίκα, τή Λουίζα μιά βεντέζα, που τό γεγονός αυτό να σταθεί σαν άφορμή της διακοπής των σπουδών του. Με τή Λουίζα άπόκτησε ένα παιδί, δίχως Κ' οί δυό να τό θέλουν και να τό περιμένουν. Έτσι για μιά μικρή περίοδο άντίκρυσαν Κ' οί δυό τή ζωή στην πιό άγρια μορφή της Κ' έκφανση. Φτώχεια, συγκρούσεις, άλλεπάλληλες, χωρισμοί, μεταμειλεις, έξομολογήσεις που προδίδουν ένα χαρακτήρα άστατο, με όχι και μιά διάθεση έλληνική. Και μιά μέρα ό Άγγελος Δαμάκος έγκαταλείπει όριστικά τό Παρίσι και φτάνει στην Άθήνα. Κινημένος από τήν ίδια διάθεση της λύτρωσης, σε κάποια στιγμή όμολογεί τά σφάλματά του, έρχεται σε διάσταση με τον πατέρα του, για ν' αρχίσει κατόπι μιά ζωή έκλυτη που με τον άλκοολισμό, οδηγείται στην κατάρτιση. Είναι αυτή ή δεύτερη φάση της περιπέτειάς του. Η τρίτη αρχίζει με τήν άνοδο προς τήν άρετή. Σημαντικός παράγοντας στέκεται μιá καινούργια άγάπη, άληθινή και πραγματική τή φορά αυτή, που βεβαιώνεται όμως και καθορίζεται δίχως ν' άποδεικνύεται και ν' άναλύεται. Μιά άγάπη που καταδικάζεται, και που βιάζεται να φτάσει στην άπαγωγή, έτσι για να μάς άφήσει τήν ύπόνοια της συνέχειας αυτής της ανθρώπινης περιπέτειας.

Στόν Κ. Π. με τή συνθετική του Ικανότητα, τήν παρατήρηση και τή λυρική του, δόθηκε ή εύκαιρία να τίξει ένα θέμα, που άν ήθελε θά μπορούσε να τό χειρισθεί με περισσότερη πλαστικότητα και έμβάθυνση. Μέσα στον πίνακα αυτόν συνανοῦμε όλα τά χρώματα της άστικής ήθρογραφίας, με τήν όμοια νοστορία των τύπων, με τίς αμετάβλητες εικόνιεις της έξωτερικής ζωής, και τά ήθικα τέρματα, τά εύκολοκατάκτητα και τά δημιουργημένα άκόμα από τήν τόσο ισχνή επανάληψη του άθηναϊκού μυθιστορηματος. Κ' έχουμε τήν ιδέα πως δεν είναι αυτά τά μέσα που πρέπει να μεταχειριστούμε για να οδηγηθούμε στη σύλληψη του ούσιαστικού νοήματος της ζωής και του χαρακτήρα του έλληνα—άφου αυτό κυρίως φαίνεται ν' άναζητείται τά τελευταία χρόνια από μιá κατηγορία νεώτερη πεζογράφου. Για τήν

τέτιαν όλοκληρώση του, λησμονείται και παραγνωρίζεται τό κυριώτερο και ούσιωδέστερο στοιχείο: ό έξωτερικός, ό ψυχολογικός όπλισμός των ανθρώπων που κινούνται στις σελίδες των βιβλίων με τήν άνάλογη μορφή. Παραμερίζεται ό απαραίτητος συνδυασμός των προσωπικών και λυρικών κινήσεων του συγγραφέα, και των άλλων, των δραματικών Κ' έξατομικευμένων κινήσεων των προσώπων που προσπαθούν να έμψυχώσουν στα βιβλία. Βασική άκόμα προϋπόθεση θά πρέπει να σταθεί στην προσπάθεια αυτή ή άνανέωση του κώδικα των έκφραστικών μέσων και ή άπονευματώση ως ένα σημείο, της ύλης που άντλείται από τή γύρω ζωή. Μιά σύμβαση άπόλυτη με τήν έξωτερική πραγματικότητα, μιá μετατόπιση αὐτοῦσια των πραγμάτων, αὐτόματα σχηματισμένων, μιá άντιγραφή διαλόγου, όσοδήποτε φυσικού, δίχως όμως ξεχωριστό περιεχόμενο, δεν μπορεί παρά να μάς άφαιρεί τήν έμπιστοσύνη, και να μειώνει τή δύναμη της πίστης μας προς τήν αξία της άληθινής τέχνης «Τό να βρεί κανείς δεν είναι τίποτε, τό ούσιώδες είναι να προστεθεί σ' ό, τι βρίσκει» για να θυμηθούμε ό, τι λέει κάπου ό συγγραφέας του Κ. Τέστ. Είναι σα να χρειάζεται να ζούμε Κ' οί ίδιοι εκείνο που πιστεύουμε. Έχουμε τώρα τήν ύπόνοια πως «Η ανθρώπινη περιπέτεια» δε γράφηκε με τίς άπαιτήσεις που δικαιούμεθα να περιμένουμε από τό φίλο συγγραφέα τό «Προορισμό της Μαρίας Πάρνη» και πιστεύουμε πάντα πως θά μάς δοθεί ή εύκαιρία να δοῦμε όλοκληρωμένα τά συγγραφικά χαρίσματα του Κ. Θανάση Πετσάλη.

Γ. Δ.

ΑΓΓΕΛΟΥ ΠΕΤΣΑΛΗ: «Η Μενεξεδένια Πολιτεία», μυθιστόρημα, Άθήνα 1937

Είναι άναντίρρητο ότι οί μεταπολεμικοί πεζογράφοι της χώρας μας δεν άσκησαν γοητεία στα πλήθη· δεν τά κοινωνησαν με τον έαυτό τους. Η κυκλοφορία κάποιων βιβλίων πρέπει ν' άποδοθῆ περισσότερο στο έπίκαιρο θέμα τους, στις δυνατότητες που περιείχαν να Ικανοποιήσουν τήν άνάγκη μιáς Μόδας, παρά στην προσωπική άκτινοβολία του συγγραφέα. Γι' αυτό βλέπουμε τους ανθρώπους των Γραμμάτων μας «σταματημένους», γι' αυτό οί άξιες ξεφτιζουσε τόσο γρήγορα· όλοι διαισθάνονται ότι απ' τά περισσότερα όνόματα που έτσι έμφαντικά ύμνούνται σήμερα, δεν θ' άπομείνη αύριο ούτε καν ένας ήχος. Κρίσεις, έπικρίσεις, άνάκινηση ιδεών, ζητημάτων, τά πάντα γίνονται έρήμην του μεγάλου κοινού. Άλλά όπως ήταν έπέμενο δε μπορούσε να μη μελετηθῆ και τό πρόβλημα τοῦτο, να μη γίνη ή πρώτη έξόρμηση γι' άντιμετώπισή του αὐθόρμητα χω-

χεϊα της μουσικής αυτόνοτη προϋπόθεση πρέπει να τεθῆ ἡ ὕπαρξη ἤχου καὶ χωρὶς αὐτόν, ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν μουσική, στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχει. Ἦταν φυσικὸ βέβαια τὴν τελική μου αὐτὴ πεποίηση νὰ ζητήσω νὰ δυναμώσω στὴν ἠχητικὴν ἰκανότητα τῆς Νεολληνικῆς μας ζωῆς²⁾, κί' ἀκόμη πιὸ φυσικὸ, στὴν ἀρχική μου δρᾶση, νὰ στρέψω ὅλη μου τὴν προσπάθεια στὸ νὰ βοηθήσω κί' ἄλλους κοντὰ μου γιὰ νὰ ἀισθανθοῦν τὴν ἀνάγκη νὰ φθάσουν στὴν ἴδια πεποίηση.

Ἔτσι κί' ἀπὸ τὴν μουσική στήλη τῶν «Μακεδονικῶν Ἡμερῶν» θὰ συνεχίσω τὴν ἴδια δρᾶση καί, μόνον ὅταν θὰ πείθωμαι πὼς οἱ ἐκτελεστοὶ ἢ ὁ μουσικὸς ποῦ ἀκόμα ἐπάλεψε τὴν ἀγωνία πρὸς τὸν ἦχο, θὰ τολμῶ νὰ προχωρήσω καί σ' ἄλλα κριτήρια. Μὲ ἄλλα λόγια, μόνον σχεδὸν κριτήριο στὰ σημειώματα μου θὰ μεταχειρίζωμαι τὴν ἠχητικὴ δύναμη ἢ τὴν ἠχητικὴν ὑπόσταση, ὅπου ὑπάρχει.

Γιὰ τὰ μουσικὰ ἔργα ποῦ θὰ ἐκτελοῦνται καὶ γιὰ τὴν ἀξία καί τὴν θέση των στὸν μουσικὸν ἦχο θ' ἀποφεύγω ν' ἀναφέρω δική μου γνώμη, θὰ φροντίζω ὅμως πάντοτε νὰ συμφωνῶ μὲ τὴν γνώμη τοῦ καλύτερου ἔρμηνευτοῦ.

ΡΕΣΙΤΑΛ ΖΕΥΓΟΥΣ ΛΥΚΟΥΔΗ - Κυριακὴ 30 Νοεμβρίου στὰ «Διονύσια»

Ὁ μουσικὸς ἐκτελεστὴς ζῆ μὲ τὴν πιθανότητα νὰ χαρῆ μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες χαρὲς τῆς ζωῆς: τὸ νὰ συναρπάσῃ καί νὰ ἐπιδράσῃ στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων κάθε γωνίας τῆς γῆς: νὰ ζῆσῃ ὁ ἴδιος τὴν ἐλευθερία τοῦ πουλιοῦ. Ὅσο δυνατώτερη καί στερεώτερη ἐπιτυγχάνει τὴν ἔνωση μὲ τὴν μιὰ γωνία, τὴν πατρίδα του, τόσο καὶ περισσότερο χαίρεται τὴν

χαρὰ τῆς ψυχικῆς του ἐλευθερίας κί' ὅσο στερεώνει τὴν ψυχική του ἐλευθερία, τόσο ἐκτείνεται πρὸς κάθε γωνία τῆς γῆς, ζῆ τὴν ἐλευθερία τοῦ πουλιοῦ. Μὲ τὴν πιθανότητα αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας, ὁ νεαρὸς Wagner ἐφθασε στὴν ἐκφραση: «οὔτε ἄρχοντας, οὔτε βασιλιάς παρὰ διευθυντῆς ὀρχήστρας». Χωρὶς τὸν βαθὺν αὐτόν πόθο καί τὴν ἀδιάκοπη σκληρὴν αὐτὴ δοκιμασία ἐκτελεστῆς δὲν ἔγινε ποτὲ κανεὶς καί στίς συναυλίες τοῦ κ. Λυκούδη στίς κυριώτερες πόλεις τῆς πατρίδας του θέλωμε νὰ βλέπουμε κάτι ἀνάλογο.

Στὸ πρόγραμμα τῆς ἐδῶ συναυλίας τοῦ κ. Γ. Λυκούδης εἶχε τρία σπουδαία ἔργα: Τὸ κοντσέρτο σὲ μι ἐλ. τοῦ Ἰταλοῦ Nardini, τὴν Chaconne τοῦ μεγάλου γερμανοῦ Bach καί τὴν μοναδικὴ σονάτα γιὰ βιολί καί πιάνο τοῦ γάλλου Franck.

Ὁ Pietro Nardini γεννήθηκε στὴν Fibiana (Toscana) τὸ 1722 καί πέθανε στὴν Φλωρεντία τὸ 1793. Ὁ καλύτερος μασθιτῆς τοῦ Tartini, ἔγινε κατόπιν διάσημος βιολιστῆς καί ὁ Leopold Mozart, ὁ πατέρας τοῦ μεγάλου W. A. Mozart καί συγγραφεὺς τοῦ βασικοῦ βιβλίου: *Versuch einer grundlichen Violinschule*, τὸν ἐκτιμοῦσε πάρα πολύ, ὅχι τόσο γιὰ τὴν περίφημη τεχνική του, ὅσο γιὰ τὴν καθαρότητα καί τὸ ὠραῖο τοῦ ἤχου του. Ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν πολλῶν βιολιστικῶν ἔργων τοῦ Nardini εὐκολα μπορούμε νὰ καταλήξουμε σήμερα στὴ γνώμη, πὼς ὁ ἦχος του, μελωδικὸς στὴν οὐσία, ἐνέχει κύρια χαρακτηριστικὰ τὸ αὐστηρὰ στερεὸ καί τὸ ἀνδρικό.

Τὸ κοντσέρτο σὲ μι ἐλ. εἰναι ἀπὸ τὰ λίγα ἔργα του, ποῦ πραγματοποιοῦν σὲ ἔνταση ὅλα τὰ κύρια αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἤχου του.

Δὲν ἐπέτυχεν ὁ κ. Γ. Λυκούδης: τοῦ E. Pente ὅμως, ποῦ μεταχειρίζονται ὅλοι οἱ μεγάλοι δεξιότητες τοῦ βιολιού, δὲν πρέπει νὰ ἦταν. Καί ἡ ἐκδο-

ση γιὰ τὰ ἔργα ὅπως τοῦ Nardini ἔχει μεγάλη σημασία, γιὰ πραγματοποιεῖ τὸ *basse chiffree* τοῦ συνθέτου καί συντελεῖ πολὺ στὴν ἠχητικὴν ἀντίληψη.

Σ' ἐμένα ἡ προτίμηση αὐτὴ γιὰ ἄλλην ἐκδοσὴ θὰ ἦταν ἀξία νὰ γεννησῆ εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δισταγμὸ, ὅ,τι δηλαδὴ θὰ ἀισθάνθηκε κάθε μουσικὸς-ἀκροατῆς εὐθὺς ἀπὸ τὴν πρώτη φράση τοῦ κ. Γ. Λυκούδης: *Fortissimo et energico...* Ὁ κ. Γ. Λυκούδης ἀντὶ νὰ ὑποτάξῃ, τὸν ἑαυτοῦ τοῦ στὸν ἦχο τοῦ Nardini καί τελικὰ νὰ κυριαρχήσῃ, ὑπέταξε ἀντίθετα τὸν Nardini στὸν δικὸ του ἦχο.

Προλαμβάνω νὰ τονίσω, πὼς θ' ἀδικοῦσε τὸν πρῶτο ἴσως βιολιστῆ μας, ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἤθελε νὰ τοῦ ἀρνηθῆ τὴν ὑπαρξὴ ἤχου. Ὁ κ. Γ. Λυκούδης στὰ χρόνια τῆς μελέτης του θ' ἀντίκρουσε χωρὶς ἄλλο τὴν ἀνάγκη τοῦ ἤχου, θὰ δοκιμάσθηκε πολλές φορές, μὰ σύμφωνα μὲ τὸν ψυχικὸ του κόσμο, ἐφθασε τέλος στὴν ἠχητικὴ δύναμη εὐγενικοῦ κυρίου τοῦ σαλονιοῦ. Καί μ' ὅλα ποῦ μὲ τὸν ἦχο αὐτόν σὲ ἄλλα ἔργα θὰ εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ ἐπιτύχῃ πραγματικὴν ὀλοκλήρωση, σὲ ἔργα ὅπως τοῦ Nardini, εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ὑστερήσῃ.

Δὲν θὰ προχωρήσω σὲ λεπτομέρειες—ὅπως θὰ ὤφειλα—γιατί τότε τὸ σημεῖωμά μου θὰ ἐφθανε σὲ μελέτη τοῦ ὅλου τρόπου τοῦ κ. Γ. Λυκούδης θ' ἀναφέρω ὅμως σύντομα τὴν ἐντύπωσή μου ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση τῶν δύο ἄλλων ἔργων.

Ὅταν τελείωσε τὸ κοντσέρτο τοῦ Nardini, αὐθόρμητα ὑψώθηκε τὸ ἐρώτημα στὸν ἑαυτοῦ μου: ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι ἡ ἠχητικὴ δύναμη τοῦ κ. Γ. Λυκούδης, τότε γιατί παίξει τὴν Chaconne τοῦ Bach καί ὅχι κάτι ἄλλο, ποῦ νὰ στέκεται πιὸ κοντὰ στὴν ποιότητα τοῦ ἤχου του;

Εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ Bach, πρὶν νὰ ἐμφανισθῆ ὡς ἐκτελεστῆς στὸ κλαβεσέν καί στὸ ὄργκ, ἦταν βιολιστῆς. Πὼς εἶπαιξε, μὰς εἶναι ἀγνωστὸ. Ὅ,τι ὅμως θὰ

μπορούσαμε νὰ βεβαιώσωμε εἶναι ἡ πραγματικὰ θαυμαστὴ γνώση του τῆς τεχνικῆς τῶν τετραχορδῶν. Ἀπὸ τὰ ἔργα, ποῦ ἔγραψε γιὰ τὰ ὄργανα αὐτὰ φαίνεται νὰ κατέχῃ τέλεια ὅλες τὶς ἠχητικὰς των πηγές, σὲ βαθμὸ ποῦ ἐπέτυχεν νὰ τὰ προσδώσῃ χαρακτηριστικὰ πολυφωνικὸ κί' ἀνεξάρτητο.

«Μεταφέροντας τὸν πολυφωνικὸ χαρακτηριστὸς τὸ βιολί» γράφει ὁ Schweitzer «συνεχίζει μιὰ γερμανικὴ παράδοση». Οἱ γερμανοὶ βιολιστὰι πρὶν ἀπὸ τὸν Bach, χωρὶς νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ συγκριθοῦν στὴν τεχνικὴ μὲ τοὺς συγχρόνους των Ἰταλοῦς, καλλιέργησαν τὴν πολυφωνία στὸ βιολί κί' ἐφθσαν πολλές φορές σὲ παράξενους συνδυασμούς. Ὁ Bruhns π. χ., ὁ διάσημος μαθητῆς τοῦ Buxtehude, ἔπαιξε βιολί πολυφωνικὸ καθισμένος στὸ ὄργκ καί συνοδεύοντας τὸν ἑαυτοῦ μὲ τὸ πεντάλ: καί τὸν θαύμαζαν πρὶν ἀπ' ὅλα γι' αὐτὸ τὸ κατόρθωμά του.

Ἡ Chaconne τοῦ Bach, τελευταῖο μέρος τῆς δευτέρας παρτίτας του γιὰ βιολί χωρὶς συνοδεία, ἔχει γεννηθῆ σ' αὐτὴ τὴν ἠχητικὴ περιοχὴ, σὲ θαυμαστὴ δηλαδὴ πολυφωνικὴ ἠχητικὴ ἔνταση. Τὸ βιολί μ' αὐτὴν ἐγγίζει τὰ ἠχητικὰ ὄρια τοῦ ὄργκ.

Μὰ ἂν ὁ κ. Λυκούδης ἀπέιχε πολὺ ἀπὸ τὴν πολυφωνικὴ αὐτὴν ἠχητικὴ ἔνταση τῆς Chaconne—ποιὸς βιολιστῆς ἄλλωστε τῆς ἐποχῆς μας θὰ μπορούσε νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι κινεῖται στὴν περιοχὴ της;—μὲ τὴν ἐκτέλεση τέλος τῆς σονάτας τοῦ Franck ἄφησε νὰ φανῆ μιὰ αἰσθητὴ ἀδυναμία του στὴν πολυφωνικὴ γενικὰ ἀντίληψη τοῦ ἤχου. Καί χωρὶς αὐτὴν ἡ σονάτα τοῦ Franck χάνει πολὺ στὸ ὄλον της: σὲ σημεῖο μάλιστα ποῦ νὰ δίνη τὴν ἐντύπωσιν τοῦ φοβεροῦ τεμαχισμένου.

Βέβαια ἡ ἐκτέλεση τῆς Κας Λυκούδη στὸ πιάνο ἔγινε αἰτία, ἡ ἐντύπωσιν αὐτὴ τοῦ τεμαχισμένου νὰ ἐνταθῆ πολὺ... ὁ βιολιστῆς ὅμως εἶναι πάντοτε υπεύθυνος γιὰ τὸν συνεργάτη του. Ἄλλωστε καί γιὰ τὴν Κα Λυκούδη

2) Βλέπε τὸ ἄρθρον μου γιὰ τὸν Φρ. Χαίντελ στὸ Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιο 1936 καί τὴν μελέτη μου «La musique et la chanson populaire Grecque».

δὲν πρόκειται νὰ γράψω: δὲν εἶναι οὔτε μουσικὸς οὔτε ἐκτελεστής.

ΡΕΣΙΤΑΛ ΧΡ. ΔΕΛΛΑ - Κυριακὴ 5 Δεκεμβρίου στὰ «Διονύσια»

Ὁ κ. Χρ. Δέλλας μαθητὴς τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κρατικοῦ Ὁδείου Θεσσαλονίκης κι ἔπειτα αὐτοδιδάκτος— μὲ περισσότερὴ εὐσυνειδησία θὰ ἔγραφα, μαθητὴς ποῦ ἀπαρνήθηκε τὸν διδάσκαλό του— τέσσερα χρόνια τώρα σὲ δικές του ἢ καὶ σὲ συμφωνικὲς συναυλίες ἔχει ἐκτελέσει μιὰ σειρὰ ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἔργα γιὰ βιολί.

Στὴν προχθεσινὴ του ἐκτέλεση δὲν παρουσίασε καμμιάνούσιαστικὴ πρόδο· ἦταν ὁ ἴδιος ὅπως καὶ πέρσι, μὲ μιὰ μόνο διαφορὰ: πατοῦσε μὲ περισσότερὴ οἰκειότητα, ὕστερα ἀπὸ τόση πράξη, τὸ δάπεδο τῆς σκηνῆς.

Στὸν προσεκτικὸ ὅμως ἀκροατὴ ποῦ θὰ ἔτυχε τὴν προηγουμένη Κυριακὴ ν' ἀκούσῃ τὸν κ. Γ. Λυκούδη— μουσικὸ ἀκροατὴριο δὲν ἔχει σχηματισθῆ ἀκόμη στὴν πόλη μας— τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ τῶν Ὁδείων, κι αὐτοὶ ὄχι ὅλοι, καὶ ἐλάχιστοι μαθηταὶ τῶν εἶναι τακτικοί· οἱ ἄλλοι ἀκροαταὶ σὲ κάθε συναυλία ἀλλάζουν— θὰ ἔκαναν χωρὶς ἄλλο ἐντύπωση μερικὰ μουσικὰ χαρίσματα τοῦ κ. Χρ. Δέλλα. Σὲ μουσικὴ μνήμη μάλιστα κι ἴσως καὶ στὴν ἀρμονικὴ ἀντίληψη πολλὲς στιγμὲς φαίνονταν καθαρὰ πιὸ πλούσια προικισμένος.

Μ' ὅλα ὅμως τὰ μουσικὰ αὐτὰ χαρίσματα ὁ κ. Χρ. Δέλλας ὕστερεῖ σὲ βαθμὸ ἀφάνταστο σ' ὅ,τι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔθεσα κύριο κριτήριον τῆς στήλης αὐτῆς: στὴν ἠχητικὴ δύναμη.

Πολλὲς φορές φίλος, συμμαθητὴς καὶ συνάδελφος μὲ τὸν κ. Χρ. Δέλλα μίλησα μαζί του γιὰ τὸν μουσικὸ ἦχο· καὶ σὲ στιγμὲς, θυμοῦμαι, ποῦ ἡ δική μου ψυχικὴ ἀγωνία καὶ τὸ χάος μόνῃ δύναμη μ' ἄφινε τὴν ψυχικὴ αἰσθησι. — ὅ,τι καμμιά πειθὴ δὲν μπορεῖ ν' ἀσκήσῃ— πάντα ὅμως εἶχα σχεδὸν τὴν ἐντύπωση, πῶς τὴν δικιά μου ἀντίληψη, «λόγια» μονάχα τὴν ἄκουε ὁ

κ. Δέλλας. Κρατοῦσε στὰ χέρια του τὸ τόξο καὶ τὸ βιολί, ἔβλεπε ἀντίκρου τὸ νότες μὲ πολλὰ φθογγόσημα, ποῦ εἶχε τὴν δύναμη γρήγορα ν' ἀποστηθίξῃ, πίστευε πῶς μελωδία εἶναι εἰκόνα... ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά ἄκουε τὴν δική μας μηδανὴ πράξη... καὶ φυσικὸ ἦταν, ὅ,τι ἡμεῖς λέγαμε ν' ἀντιχῆ γιὰ ἐκεῖνον μόνον «λόγια».

Ἀποτέλεσμα ἦταν: ἀπὸ τὸ εὐγενέστερο καὶ ἠχητικώτερο ὄργανο τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ν' ἀποδίδη στιγμὲς· στιγμὲς ὄχι ἦχο παρὰ θόρυβο. Πολλὲς φορές ὁ ἀκροατὴς νὰ μὴν εἶναι βέβαιος ἂν ἀκούῃ «λά», παρὰ νὰ δέχεται «λά» καὶ κάτι ἢ «λά» παρὰ κάτι.

Ὁ κ. Χρ. Δέλλας ποτὲ δὲν ἀγωνίσθηκε γιὰ ὅ,τι ὠνομάσαμε ἦχο στὴ μουσικὴ. Τόξο-βιολί-φθογγόσημα τὰ πῆρε στὰ χέρια του, σὰν νὰ εἶναι κάτι ἀπὸ πρὶν δοσμένο, φθάνει νὰ βοηθῆ κάποιον εὐκολία.

Βέβαια δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ περιμένῃ κανεὶς πῶς θὰ προχωρήσῃ σὲ λεπτομέρειες. Σημειῶνῶ μόνον πῶς δύο ἔργα— ἓνα κοντσέρτο καὶ μιὰ σονάτα— γαλλικῆς μουσικῆς σ' ἓνα πρόγραμμα εἶναι βάρυ φορτίο. Ἄλλωστε καιρὸς εἶναι νὰ λείψῃ ἀπὸ τὶς συναυλίες τοῦ τόπου μας ὁ Saint-Saens δὲν ἔχει σχεδὸν τίποτε νὰ μᾶς προσφέρῃ.

Καὶ γιὰ νὰ τελειώσω: ὁ κ. Χρ. Δέλλας, μὲ τὰ τόσα χαρίσματα, βρίσκεται στὴν τελευταία στιγμὴ, ποῦ θὰ μπορούσε ν' ἀγωνισθῆ τὸν ἀγῶνα πρὸς τὸν ἦχο. Ἄν λίγο ἀκόμη ἀμελήσῃ, γρήγορα θὰ τὸν ἀναγκάσουν αὐτὰ τὰ πράγματα νὰ παραδεχθῆ: πῶς ἐνῶ ἐκεῖνος θὰ κρατᾷ στὰ χέρια του τὸ τόξο καὶ τὸ βιολί, ἀπὸ τὴν δική μας ψυχὴ θ' ἀντιχῆσῃ ἡ μουσικὴ δύναμη τῆς νέας μας πατρίδας.

Π. ΦΟΡΜΟΖΗΣ

ΣΤΑ „ΔΙΟΝΥΣΙΑ”

Η ΑΠΟΘΕΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

EMIL ZOLA

Ἡ Νανᾶ - τὸ «Κατηγορῶ» του - ἡ Δίκη του

Μὲ τὸν μεγαλύτερο καλλιτέχνη τῆς ἐποχῆς μας

ΠΩΛ ΜΙΟΥΝΙ

Ἀκολουθεῖ τὸ ἀριστούργημα

ΠΟΡΤ ΑΡΘΟΥΡ

Ποῦ ἀνεστάτωσε τὴν Ἀθήνα καὶ κατέρριψε κάθε ρεκόρ προηγούμενης ἐπιτυχίας παιζόμενο συνεχῶς ἐπὶ 3 ἐβδομάδες.

ΝΤΑΝΙΕΛ ΝΤΑΡΙΕ - ΑΝΤΟΛΦ ΒΟΜΠΡΥΚ - ΣΑΡΛ ΒΑΝΕΛ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχ. και 'Αποθεματικά Δρχ. 1.205.000 000
Καταθέσεις τῆ 31 Δεκεμβρίου 1936 » 10.103.000.000

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΙΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΙΣ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος
ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν
καὶ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὄρους.

Δέχεται καταθέσεις
(εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμία καὶ ταμιευτηρίου)
εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEW - YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος,
συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας
Ἰόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων
Κεφάλαια ὀλοσχερῶς καταβεβλημένα 1.350.000